

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

AUTEURS

Kirsten Tinnemans

Rozetta Meijer

Noël Koster

Nanou van Iersel

Juli 2019

EEN VERKENNING VAN WIJKINITIATIEVEN GERICHT OP SOCIALE VERBINDING

SOCIALE VERBINDING TUSSEN NIEUWKOMERS EN ANDERE WIJKBEWONERS

Inhoud

	Samenvatting	3
1	Inleiding en onderzoeksvragen	5
	1.1 Inleiding	5
	1.2 Kennisvraag	5
	1.3 Doel	5
	1.4 Onderzoeksvragen	6
	1.5 Leeswijzer	6
2	Beschrijving van onderzochte initiatieven, onderzoeksaanpak en beperkingen	7
	2.1 Inleiding	7
	2.2 Korte beschrijving van de onderzochte initiatieven	7
	2.3 Onderzoeksaanpak	7
	2.4 Onderzoeksbependingen	8
3	Literatuurverkenning	10
	3.1 Sociale verbinding	10
	3.2 Belang van sociale verbinding	11
	3.3 Totstandkoming van sociale verbinding	11
	3.4 Voorwaarden voor totstandkoming van sociale verbinding	11
	3.5 Werkzame elementen bij wijkinitiatieven die bijdragen sociale verbinding	12
4	Sociale verbinding in de praktijk	15
	4.1 De Voorkamer in Utrecht	15
	4.2 De Huiskamer in Eindhoven	19
5	Werkzame elementen (ten opzichte van de literatuur)	25
	5.1 Locatie	25
	5.2 Groepssamenstelling en groepsgrootte en gemeenschappelijk doel	25
	5.3 Frequentie, duur en soort activiteiten	26
	5.4 Werving deelnemers	26
6	Werkzame elementen (wat betreft inrichting/opzet en activiteiten)	27
	6.1 Inrichting/opzet	27
	6.2 Activiteiten	28
7	Conclusie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek	30
	Bijlagen	
	Geraadpleegde literatuur	32
	Uitkomsten bijeenkomst met experts	34
	Deelnemers bijeenkomst met experts	36

Samenvatting

De afgelopen jaren zijn diverse wijkinitiatieven opgezet, met als doel een bijdrage leveren aan de inclusie van nieuwkomers in Nederland. Deze initiatieven, zo is de veronderstelling, kunnen bijdragen aan het tot stand brengen van sociale verbinding. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar dit soort initiatieven in de wijk, waarbij verschillende doelgroepen aan een gezamenlijk doel of belang werken. Naar aanleiding van een verzoek van de Voorkamer – een van deze initiatieven – heeft het Kennisplatform Integratie & Samenleving besloten om hier onderzoek naar te doen.

Het doel van dit onderzoek is inzicht te geven aan beleidsmakers, professionals en initiatiefnemers van wijkgerichte interventies in de werkzame elementen van wijkinitiatieven, die gericht zijn op het tot stand brengen van sociale verbinding tussen nieuwkomers (veelal statushouders) en andere wijkbewoners. Onder sociale verbinding verstaan we het duurzaam of herhaald bij elkaar brengen van mensen, groepen of instituties, zodat er sociale netwerken kunnen ontstaan vooral daar waar mensen nu met de ruggen naar elkaar staan (RMO, 2005). Dit onderzoek beantwoordt de volgende hoofdvraag: “Wat zijn werkzame elementen van wijkinitiatieven gericht op het realiseren van sociale verbinding tussen nieuwkomers (veelal statushouders) en andere wijkbewoners?”

Uit de literatuur komt de contacttheorie van Allport (1954) naar voren als belangrijke referentie voor dit onderzoek. Volgens deze contacttheorie kan het opkomen van een negatieve houding ten opzichte van andere groepen worden tegengegaan door positief contact. Positief contact versterkt sociale verbinding. Volgens deze theorie dalen stereotypen en negatieve houdingen over andere groepen als contact tussen groepen stijgt (Allport, 1954; Pettigrew, 1998). We hebben deze contacttheorie gebruikt als leidraad voor de interviews voor dit onderzoek met projectleiders en bezoekers van de wijkinitiatieven. Ook hebben we gekeken naar wat we al weten over werkzame elementen van wijkinitiatieven bij het tot stand brengen van sociale verbinding.

Voor dit onderzoek zijn twee wijkinitiatieven bestudeerd: de Voorkamer in Utrecht en Huiskamer voor Vluchtelingen Eindhoven (in verband met leesbaarheid, verwijzen we in de rest van dit rapport naar ‘de Huiskamer’). Beide initiatieven richten zich op sociale verbinding tussen nieuwkomers en (andere) wijkbewoners. Dit hebben wij gedaan op basis van interviews met betrokkenen (inclusief de initiatiefnemers) en met bezoekers (zowel nieuwkomers als andere wijkbewoners) van de wijkgerichte initiatieven. Ook hebben de onderzoekers observaties gedaan tijdens hun bezoeken aan de wijkinitiatieven.

Tijdens de interviews en de observaties hebben we gekeken naar de vier voorwaarden bij het tot stand komen van sociale verbinding volgens Allport (1954): gelijkwaardige positie tussen groepen, een gezamenlijk doel, samenwerking en ondersteuning door autoriteiten. Deze condities versterken volgens de literatuur het effect van contact, maar zijn niet noodzakelijk voor het effect van contact.

Ook hebben we gekeken welke in de literatuur bekende werkzame elementen (locatie, groepssamenstelling en groepsgrootte, frequentie en duur, soorten activiteiten, werving deelnemers) we terugzagen bij de interventies die we voor dit onderzoek hebben bestudeerd.

Vervolgens is tijdens een bijeenkomst met experts – onder wie de projectleiders/initiatiefnemers van de interventies zelf, betrokkenen van vergelijkbare interventies en wetenschappers – gezamenlijk gereflecteerd op de uitkomsten van het onderzoek, waarna de eindrapportage is opgesteld. Kijkend naar de vier voorwaarden voor de totstandkoming van sociale verbinding kunnen we het volgende concluderen.

Beide interventies zijn erin geslaagd om nieuwkomers en andere bewoners van respectievelijk Utrecht en Eindhoven bij elkaar te brengen door het organiseren van zowel reguliere activiteiten als projectmatige activiteiten.

Zowel bij de Voorkamer als bij de Huiskamer ervaren bezoekers dat er gelijkwaardigheid is tussen nieuwkomers en andere bewoners. Bij de Voorkamer wordt hieraan gewerkt door de individuele interesses en talenten voorop te stellen en door geen onderscheid te maken tussen bezoekers van de Voorkamer (zowel nieuwkomers als andere wijkbewoners kunnen vrijwilliger zijn en hun talenten aan een ander bieden). De Voorkamer zet bewust creativiteit in als middel om te verbinden. Bij de Huiskamer wordt gelijkwaardigheid gestimuleerd door de vrijwilligers (wijkbewoners) te trainen in het opbouwen van een gezonde gelijkwaardige relatie, door naast de statushouder/nieuwkomer te gaan lopen.

De redenen van bezoekers om naar de ontmoetingsplek te komen, varieert – zo blijkt uit de interviews - van zich willen inzetten voor de samenleving, en het elkaar willen helpen tot het aangaan van vriendschappen. Bezoekers van zowel de Voorkamer als de Huiskamer hebben, als gevolg van het contact meer geleerd over elkaars cultuur, omgangsvormen daarbinnen en diversiteit binnen groepen.

De mate waarin duurzaam contact is ontstaan bij de onderzochte wijkinitiatieven verschilt, en is moeilijker realiseerbaar als er meer verloop is onder bezoekers. Voor het ontstaan van duurzaam contact is het ook belangrijk dat projectmatige activiteiten worden georganiseerd. Bezoekers van de wijkinitiatieven werken op deze manier actief met elkaar samen en richten zich daarbij op een gezamenlijk doel.

Er is geen eenduidig beeld van de vierde voorwaarde voor het tot stand komen van sociale verbinding: of de bezoekers zich ondersteund voelen door autoriteiten. Sommigen hebben hier weinig zicht op, anderen voelen zich weinig ondersteund, en weer anderen voelen zich wel degelijk ondersteund.

Uit ons onderzoek komt een deel van de in de literatuur genoemde werkzame elementen terug, ten aanzien van de opzet en de te organiseren activiteiten. Voor de opzet zijn dit de volgende: een goed bereikbare locatie, een uitnodigende inrichting van het wijkinitiatief, ruime en passende openingstijden voor de doeleinden van het wijkinitiatief, en een sfeer in het wijkcentrum die ongedwongenheid, gastvrijheid en medemenselijkheid uitstraalt.

Bij het organiseren van activiteiten komen de volgende onderdelen als werkzaam element naar voren uit ons onderzoek: het organiseren van zowel laagdrempelige (reguliere) als specifieke (projectmatige) activiteiten, focus (bij de specifieke activiteiten) op gemeenschappelijke interesses of talenten, en het zoveel mogelijk inzetten op individuele talenten van bezoekers.

Andere werkzame elementen die naar voren kwamen, zijn het bottom-up organiseren van activiteiten, het hebben van een gemeenschappelijk doel bij (het organiseren van) de activiteiten, en een gelijkwaardige verdeling binnen de projectteams tussen nieuwkomers en andere bewoners. Ook zijn de diversiteit aan activiteiten, toegankelijkheid door lage kosten voor deelname aan activiteiten, en activiteiten waar geen beheersing van de Nederlands vereist is ook van belang bij de totstandkoming van sociale verbinding.

Deze werkzame elementen worden ook herkend door de aanwezigen tijdens de bijeenkomst met experts. Meer onderzoek naar de werking van wijkinitiatieven gericht op sociale verbinding tussen nieuwkomers en (andere) wijkbewoners is nodig. Zo kan toekomstig onderzoek ingaan op de vraag in hoeverre bezoekers (met name nieuwkomers) van deze wijkinitiatieven zich bij deze initiatieven gelijkwaardig (behandeld) voelen. Ook zou dit onderzoek kunnen ingaan op verklarende factoren waarom bepaalde bezoekers meer tijd investeren aan het initiatief dan anderen. Vervolgonderzoek zou ook kunnen ingaan op de ervaringen van bezoekers met betrekking tot de mate waarin zij zich ondersteund voelen door autoriteiten, zoals de media en de lokale gemeente.

Ook zou vervolgonderzoek kunnen ingaan op de vraag hoe autoriteiten (zoals ministeries, gemeentes) het werk van deze initiatieven kunnen ondersteunen en kennisdeling over de (werkzame) aanpakken van deze initiatieven zouden kunnen faciliteren. Het gaat dan niet alleen om kennisdeling tussen organisaties die al betrokken zijn bij deze initiatieven gericht op nieuwkomers en andere (wijk)bewoners, maar ook op kennisdeling tussen deze initiatieven en (bestaande) buurtcentra. Belangrijk hiervoor is wel dat de initiatieven, die hier ervaring mee hebben, perspectief hebben op een langere, meerjarige (financiële) looptijd van het project. Dit stelt deze initiatieven niet alleen in staat om kennis en ervaring op te doen, maar ook om deze met anderen, die hierin geïnteresseerd zijn, te delen.

1

Inleiding en onderzoeksvragen

1.1 Inleiding

Naar aanleiding van de komst van grote groepen vluchtelingen die vanaf 2015 naar Nederland kwamen, ontstonden diverse wijkinitiatieven die een bijdrage willen leveren aan de inclusie van nieuwkomers in Nederland. Initiatieven van burgers, waar nieuwkomers en andere wijkbewoners vrijwillig aan deelnemen, dragen naar verwachting bij aan een inclusieve samenleving, onder andere door het tot stand brengen van sociale verbinding (Ghorasi, 2014).

Tegelijkertijd zijn er ook kritische geluiden te horen die stellen dat deelname van nieuwkomers en andere wijkbewoners aan wijkinitiatieven niet per definitie leidt tot inclusie. Van invloed zijn bijvoorbeeld de sociale structuren (overheden die door financieringsconstructies de doelen, voorwaarden en verwachte resultaten van burgerinitiatieven vaststellen) en het dominante discours in de samenleving over vluchtelingen (RMO, 2013; Reinhard, 2016; Ponzoni, Gorashi & van der Raad, 2017; Rast & Ghorashi, 2018). Een discours dat 'vluchtelingen een gevaar zijn voor de veiligheid in onze samenleving' of dat 'alle vluchtelingen hulpeloze slachtoffers zijn van hun omstandigheden' kan bijdragen aan een scheve verhouding tussen nieuwkomers en andere wijkbewoners die deelnemen aan een wijkinitiatief. Anderzijds kunnen wijkinitiatieven juist een bijdrage leveren aan het tegengaan van het dominante discours.

Er is nog weinig kennis over hoe concrete praktijken op lokaal niveau de sociale binding (zoals tussen nieuwkomers en andere wijkbewoners) kunnen versterken. Dit verkennend onderzoek hoopt dan ook bij te dragen aan het vergroten van kennis over lokale wijkinitiatieven en de totstandkoming van sociale verbinding

1.2 Kennisvraag

Er is weinig onderzoek gedaan naar concrete initiatieven waarbij verschillende doelgroepen aan een gezamenlijk doel of belang werken. De vraag is of wijkgerichte initiatieven en hun werkwijze een bijdrage kunnen leveren aan het vergroten van sociale binding tussen statushouders en (andere) wijkbewoners. Bij initiatiefnemers van dergelijke wijkinitiatieven en bij lokale overheden bestaat de behoefte om beter zicht te krijgen op de werkzame elementen van wijkinitiatieven in het tot stand brengen van sociale verbinding tussen nieuwkomers en andere wijkbewoners. Naar aanleiding van een verzoek van de Voorkamer, een ontmoetingsruimte voor en door nieuwkomers en andere lokale (wijk)bewoners, heeft het Kennisplatform Integratie & Samenleving besloten om hier onderzoek naar te doen.

1.3 Doel

Het doel van het onderzoek is beleidsmakers, professionals en initiatiefnemers van wijkgerichte interventies meer inzicht te geven in de werkzame elementen van wijkinitiatieven gericht op het tot stand brengen van sociale verbinding tussen statushouders en andere wijkbewoners. Onder sociale verbinding verstaan we het duurzaam of herhaald bij elkaar brengen van mensen met andere mensen, groepen of instituties, zodat er sociale netwerken kunnen ontstaan - vooral daar waar mensen nu met de ruggen naar elkaar staan (RMO, 2005).

1.4 Onderzoeksvragen

Om het doel van dit onderzoek te bereiken, zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Hoofdvraag

Wat zijn werkzame elementen van wijkinitiatieven gericht op het realiseren van sociale verbinding tussen statushouders en andere wijkbewoners?

Deelvragen

1. Wat werkt volgens de literatuur in het tot stand brengen van sociale verbinding tussen diverse groepen mensen? En onder welke voorwaarden?
2. In hoeverre en zo ja, hoe dragen de onderzochte wijkinitiatieven bij aan sociale verbinding tussen statushouders en andere wijkbewoners?
 - a. Wat is de aanpak van de onderzochte initiatieven en wat zijn bijbehorende activiteiten?
 - b. Wie worden bereikt? Wat is de achtergrond van de mensen uit beide groepen (nieuwkomers en andere (wijk)bewoners) die met het initiatief bereikt worden?
 - c. Hoe beoordelen deelnemers het initiatief? Wat zijn de ervaringen van deelnemers?
 - d. Zijn deelnemers anders over elkaar gaan denken? In hoeverre is sociale verbinding ontstaan? En in hoeverre heeft deelname aan activiteiten van de initiatieven volgens bezoekers van de initiatieven hieraan bijgedragen?
 - e. In hoeverre zijn de onderzochte initiatieven duurzaam? Duurzaam hebben we hierbij gedefinieerd als: dat ook na deelname aan activiteiten de sociale verbinding blijvend is.
3. Welke lessen over werkzame elementen kunnen getrokken worden op basis van praktijkervaringen van de onderzochte wijkinitiatieven? En welke randvoorwaarden zijn daarbij geïdentificeerd? Indien initiatieven bijdragen aan sociale verbinding:
 - a. Hoe slagen de initiatieven erin om statushouders en andere wijkbewoners te mobiliseren om deel te nemen aan activiteiten? Hoe slagen initiatieven erin om ook mensen te bereiken die normaliter niet uit zichzelf op dergelijke initiatieven zouden afkomen?
 - b. Wat werkt om de onderzochte initiatieven duurzaam te maken?

Beantwoording van bovenstaande onderzoeksvragen geeft aanknopingspunten waar andere, vergelijkbare wijkinitiatieven mee zouden rekening kunnen houden bij de opzet en bij de uitvoering van vergelijkbare activiteiten.

1.5 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 beschrijven we de onderzoeks aanpak, geven we een korte beschrijving van de initiatieven en geven we de beperkingen van het onderzoek weer. In hoofdstuk 3 delen we de belangrijkste uitkomsten van de literatuurverkenning over sociale verbinding (wat is het, hoe komt het tot stand, wat zijn voorwaarden) en werkzame elementen bij interventies gericht op sociale verbinding. In hoofdstuk 4 beschrijven we de uitkomsten van ons onderzoek bij twee interventies (de Voorkamer in Utrecht en Huiskamer voor Vluchtelingen Eindhoven), gevolgd door de werkzame elementen ten opzichte van de literatuur in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 beschrijven we de werkzame elementen geordend naar inrichting/opzet en activiteiten, en in hoofdstuk 7 beschrijven we de conclusie van ons onderzoek.

2

Beschrijving van onderzochte initiatieven, onderzoeksaanpak en beperkingen

2.1 Inleiding

Voor dit verkennend onderzoek hebben we een beperkte literatuurstudie gedaan. Daarnaast hebben we twee wijkinitiatieven, die zich richten op sociale verbinding tussen statushouders en (andere) wijkbewoners, geselecteerd en bestudeerd. Bij elk van de initiatieven hebben we voor het onderzoek met betrokkenen (inclusief de initiatiefnemers) gesproken en met de bezoekers van de initiatieven. De geselecteerde initiatieven zijn de Voorkamer in Utrecht en de Huiskamer voor Vluchtelingen Eindhoven (in verband met de leesbaarheid verwijzen we in vervolg van dit rapport naar 'de Huiskamer').

2.2 Korte beschrijving van de onderzochte initiatieven

De Voorkamer is een van de twee initiatieven die we voor dit onderzoek hebben bestudeerd. Het initiatief ligt in de Utrechtse wijk Lombok en is sinds eind 2016 van start gegaan. Het is een ontmoetingsplek voor nieuwkomers (veelal vluchtelingen met of (nog) zonder status) en andere bewoners van de stad Utrecht. Hier kunnen bezoekers dagelijks terecht voor allerlei soorten activiteiten, zoals Nederlands en Arabische taalcafés en Arabische of Eritrese koffie- en spelletjesavonden. Naast deze activiteiten werken nieuwkomers en andere bewoners ook samen binnen creatieve kunst en design projecten, zoals interieurontwerp, social-design, crafts-projecten (borduren, schilderen etc.) of het maken van muziek en storytelling voorstellingen. De activiteiten worden voor en door nieuwkomers en andere bewoners van de stad georganiseerd.

Met de Voorkamer willen de oprichters bijdragen aan meer verbinding tussen nieuwkomers en mensen met een Nederlandse achtergrond. Aanleiding was dat nieuwkomers die in een AZC wonen weinig met de Nederlandse samenleving in aanraking komen. Meer ontmoetingen met de Nederlandse samenleving

kan volgens hen helpen de participatie van nieuwkomers aan de samenleving te vergroten. Ook willen de oprichters met het initiatief bijdragen aan een positiever en veelzijdiger beeld van nieuwkomers en stigmatisering van vluchtelingen tegengaan.

Het tweede initiatief dat we voor dit onderzoek hebben bestudeerd is de Huiskamer in Eindhoven. Dit initiatief bestaat sinds september 2016 en staat in het centrum van Eindhoven. Het initiatief is zes dagen per week van 8-20 uur open en is een plek voor dagbesteding en ontmoeting van vluchtelingen (met of zonder status). De Huiskamer is gehuisvest in een voormalig activiteitencentrum van de ernaast gelegen seniorenflat De Ridder.

De Huiskamer heeft als doel vluchtelingen (met en zonder status) die (nog) geen recht hebben op een verblijfsvergunning een veilige plek bieden. De Huiskamer is een plek in Eindhoven, waar vluchtelingen (met en zonder status) tot rust kunnen komen en ondersteund worden om het roer weer in eigen handen te nemen. Het heeft als doel vluchtelingen (met en zonder status) te ondersteunen om zich verder te kunnen ontwikkelen, om zinvol bezig kunnen zijn en zich actief te kunnen bezinnen op hun eigen toekomst. Zelfredzaamheid is daarbij steeds het leidend principe.

2.3 Onderzoeks aanpak

We hebben de twee initiatieven geselecteerd op basis van de volgende criteria:

- Het is een wijkinitiatief gericht op het realiseren van sociale verbinding tussen statushouders en andere wijkbewoners.
- Er is sprake van een fysieke ontmoetingsruimte in de wijk.
- Binnen het initiatief ondernemen statushouders en andere wijkbewoners gezamenlijk activiteiten.

- Het initiatief gaat uit van een gelijkwaardige relatie tussen statushouders en andere wijkbewoners.
- Het initiatief gaat uit van wederkerigheid, zowel statushouders als andere wijkbewoners hebben elkaar iets te bieden.
- Het initiatief is niet eerder (wetenschappelijk) onderzocht.
- De initiatiefnemers zijn bereid tot deelname aan het onderzoek.

Per initiatief zijn de volgende onderzoeksactiviteiten ondernomen:

- Documentanalyse van projectomschrijvingen van de initiatieven.
- Participerende observatie tijdens activiteiten, gericht op het verloop van activiteiten en de interactie tussen de deelnemers.
- Een interview met de ontwikkelaar(s) van het initiatief.
 - » (Korte) interviews met bezoekers of deelnemers aan activiteiten uit beide groepen: zowel met nieuwkomers als met andere wijkbewoners (zoals een van de initiatieven het noemt: "de locals").

Bij de Voorkamer hebben we data verzameld op basis van de volgende onderzoeksactiviteiten:

- Observaties bij de volgende activiteiten:
 - » Arabisch taalcafé: vrijwillige coaches geven Arabische taalles aan bezoekers.
 - » Straffe Koffie: Syrische/Eritrese koffie- en spelletjesavond.
 - » On the Spot: muzikaal en theateraal geïmproviseerd programma.
 - » Turning Tables: gezamenlijk koken en eten.
- Interviews met bezoekers van de Voorkamer:
 - » Zeven nieuwkomers (één vrouw en zes mannen).
 - » Zeven andere wijkbewoners (zes vrouwen en één man).
- Interview met de coördinator van de Voorkamer

Bij de Huiskamer hebben we data verzameld op basis van de volgende onderzoeksactiviteiten:

- Observaties bij de volgende activiteiten:
 - » Nederlandse taalles.
 - » Eten bij de burens (bewoners van de seniorenflat lunchen samen met vluchtelingen).
- (Groeps)interviews met bezoekers van de Huiskamer:
 - » Zes bezoekers uit de groep ongedocumenteerden/ statushouders (zes mannen).
 - » Zes bezoekers uit de groep andere wijkbewoners (vijf vrouwen en één man van de seniorenflat).
- Interview met de coördinator van de Huiskamer

Na de dataverzameling via interviews en observaties, hebben we een eerste analyse opgesteld van de uitkomsten van het onderzoek bij de twee interventies. Deze hebben we voorgelegd aan de projectleiders van de interventies. Vervolgens hebben we de uitkomsten van het onderzoek bij de Voorkamer en de Huiskamer voorgelegd aan experts, tijdens een bijeenkomst op 22 maart 2019. Hierbij waren, naast de onderzoekers van het KIS, niet alleen de betrokkenen van de interventies aanwezig. Ook namen betrokkenen van andere, vergelijkbare interventies in andere steden, beleidsmedewerkers van gemeentes, een beleidsmedewerker van het ministerie van Sociale Zaken en collega-onderzoekers aan deze bijeenkomst deel.

2.4 Onderzoeksbependingen

De onderzoeksuitkomsten worden beïnvloed door enkele beperkingen die we in het onderzoek zijn tegengekomen. Deze hebben betrekking op de literatuurstudie, de selectie van de te onderzoeken interventies, en het aantal interviews dat we hebben kunnen houden voor onderzoek.

Tijdens de literatuurstudie hebben we relevante literatuur gevonden over sociale verbinding. Wel bleek het lastig om bestaande literatuur te vinden die specifiek gaan over initiatieven die gebruik maken fysieke ontmoetingsruimtes.

Ook bleek het in de praktijk, ten tijde van het zoeken naar een tweede interventie, lastig om, naast de Voorkamer in Utrecht, een tweede interventie te vinden voor dit onderzoek die ook gebruik maakt van een fysieke ruimte voor ontmoeting tussen nieuwkomers en wijkbewoners. De tweede interventie die voor deze studie is bestudeerd, de Huiskamer, bereikt met haar activiteiten niet alleen nieuwkomers met een verblijfsvergunning (waaronder statushouders), maar ook ongedocumenteerden en uitgeprocedeerden.

Het aantal interviews met bezoekers die we voor dit onderzoek konden doen is beperkt. De onderzoekers hebben geen langdurig onderzoek kunnen doen. Zodoende kon ook geen langere relatie met bezoekers opgebouwd worden. Doordat we de bezoekers steeds slechts eenmaal hebben gesproken en dat zoveel mogelijk op een moment dat er een activiteit georganiseerd werd, hebben we bijvoorbeeld het thema gelijkwaardigheid tijdens de interviews slechts in beperkte mate met respondenten kunnen bespreken.

De interviews zijn in het Nederlands gehouden, zonder tolk. Echter, niet alle nieuwkomers met wie wij spraken beheersten voldoende Nederlands. Dit heeft bijgedragen aan de kwaliteit van de interactie tussen interviewer en geïnterviewde.

Sommige respondenten (vooral in de groep ongedocumenteerden/uitgeprocedeerden) waren -om begrijpelijke redenen - soms wat terughoudend om in te gaan op de vragen van de onderzoekers. Anderen hadden minder last van terughoudendheid om met de onderzoekers te praten over hun ervaring met het initiatief en wat het initiatief voor hen betekend heeft.

Ondanks de genoemde beperkingen hopen we met dit verkennend onderzoek te kunnen bijdragen aan inzichten wat wijkinitiatieven kunnen bijdragen aan sociale verbinding tussen nieuwkomers en andere (wijk)bewoners.

3

Literatuurverkenning

Deze literatuurstudie heeft als doel te verkennen wat we kunnen terugvinden in de literatuur over sociale binding. Wat is het, en welke informatie is belangrijk om voor dit onderzoek over sociale verbinding te verzamelen? Ook is de bedoeling van de literatuurstudie om inzicht te verkrijgen in werkzame elementen, die kunnen bijdragen aan het tot stand komen van sociale verbinding, die bekend zijn uit de literatuur.

In dit hoofdstuk beschrijven we wat in onder sociale verbinding verstaan wordt, en wat bekend is in de literatuur over waarom dit belangrijk is. Vervolgens gaan we in op wat bekend is over hoe sociale verbinding tot stand komt. Tot slot noemen we welke werkzame elementen om sociale verbinding te bewerkstelligen in de literatuur genoemd worden.

3.1 Sociale verbinding

Voor dit onderzoek gebruiken we als definitie van sociale verbinding de definitie van RMO (2005): het duurzaam of herhaald bij elkaar brengen van mensen met andere mensen, groepen of instituties, zodat er sociale netwerken kunnen ontstaan - vooral daar waar mensen nu met de ruggen naar elkaar staan.

Hoewel sociale verbinding heel breed toe te passen is in de samenleving (e.g. verbinding tussen jongeren en ouderen, lagere en hogere sociale klasse) zal deze literatuurstudie zich focussen op sociale verbinding tussen wijkbewoners en nieuwkomers.

Een belangrijk onderscheid in typen sociale verbinding kan gemaakt worden tussen *bonding* of *bridging ties* (Putnam, 2000). Met het eerste type wordt bedoeld op verbinding met mensen uit dezelfde homogene groep, die een exclusieve identiteit van deelnemers aan de groep versterkt. In dit onderzoek zullen we inzoomen op het tweede type verbinding: de verbinding tussen mensen uit verschillende groepen.

Blokland (2000) geeft aan dat, bij het analyseren van relaties, het belangrijk is om de aard van deze relaties in het oog te houden. Zij maakt onderscheid in de mate van instrumentaliteit tegenover sociabiliteit, waarbij het laatste type verbindingen niet alleen cohesie, maar ook gemeenschap versterken. Dit is tevens het type verbinding dat in dit onderzoek onderzocht wordt.

De uitwerking van het concept sociale verbinding is breed en daardoor op veel verschillende manieren te meten. Wel komt steeds naar voren in de literatuur dat sociale verbinding sterk samenhangt met sociaal vertrouwen. Er is sprake van een wisselwerking: vertrouwen vormt een voorwaarde voor verbinding, tegelijk leidt meer verbinding tot hogere niveaus van vertrouwen. Volgens Uslaner (2011) is vertrouwen datgene dat mensen van verschillende achtergronden verbindt. Vertrouwen, zo stelt hij, vraagt veel meer dan tolerantie, aangezien vertrouwen gebaseerd is op een gezamenlijk lot en het accepteren van mensen met verschillende achtergronden als onderdeel van 'onze morele samenleving'.

Delhey en Newton (2003) onderzoeken sociaal vertrouwen in samenlevingen. Volgens hen is sociaal vertrouwen het grootst wanneer in een bepaalde groep of samenleving de perceptie onder leden van de groep leeft dat er weinig conflict is en de publieke veiligheid hoog is. Sociaal vertrouwen in samenlevingen is volgens Delhey en Newton hoog, in die situaties waar weinig sociale polarisatie is, gemeten aan de hand van ervaren conflict tussen inkomensgroepen, klassen, en tussen autochtonen en nieuwkomers. Daarop voortbordurend kun je veronderstellen dat sociale verbinding makkelijker tot stand komt tussen wijkbewoners en nieuwkomers die weinig conflict ervaren tussen groepen.

Verder constateren zij dat mensen die lid zijn van meer informele sociale netwerken (zoals in netwerken via contacten op het werk, in leesclubs, in het café etc.) vaker meer sociaal vertrouwen hebben.

3.2 Belang van sociale verbinding

Sociale verbinding, en daarmee sociale netwerken, is belangrijk voor het welbevinden van de deelnemers aan het netwerk. Het uitblijven of wegvallen van sociale verbinding tussen groepen in de samenleving kan leiden tot een kloof tussen de groepen (segregatie). Een kloof tussen verschillende groepen leidt tot een lager sociaal vertrouwen (Delhey en Newton, 2003). Uslaner (2011) stelt daarbij dat segregatie - en niet diversiteit - tot een afname van vertrouwen in buurten leidt.

Het ontbreken van sociale verbinding (en daarmee samenhangend sociaal vertrouwen) tussen groepen kan een voedingsbodem vormen voor polarisatie. Volgens socioloog en hoogleeraar Pauline Meurs (2009) in haar lezing "Sociaal vertrouwen: een kwestie van durf" hangt vertrouwen in belangrijke mate samen met het veronderstelde risico dat vertrouwen oplevert. Voorspelbaarheid levert volgens Meurs minder risico op, en daarmee meer vertrouwen op. Juist contact met mensen van buiten de eigen groep, waarin men kan leren over de onderliggende waarden en normen waarop zowel verschillende als overeenkomende opvattingen zijn gebaseerd, draagt bij aan voorspelbaarheid en daarmee aan het (toegenomen) vertrouwen in de andere groep (Blokland-Potters, 1998; Valentine, 2008).

Ook worden *bridging ties* tussen groepen gezien als constructief voor het opbouwen van sociaal kapitaal (Putnam, 2000). Nieuwkomers hebben belang bij het opbouwen van sociaal kapitaal dat de eigen gemeenschap overstijgt, omdat dit onder andere betere kansen op werk biedt.

3.3 Totstandkoming van sociale verbinding

Sociale verbinding vindt op diverse niveaus plaats. Hoewel er verschillen zijn tussen individuen en groepen, is de verbindende functie van de wijk over het algemeen afgenomen (Blokland-Potters, 1998). In plaats daarvan zoeken mensen in toenemende mate verbinding op basis van gedeelde interesses en identiteit, bijvoorbeeld georiënteerd op werk, studie of vrijetijdsbesteding. Verbinding op wijkniveau kan versterkt worden door gemeenschappelijke belangen van wijkbewoners, zoals stadsvernieuwing, overlast van horeca en veiligheid van spelende kinderen (Blokland-Potters, 1998).

De toenemende diversiteit in de samenleving (Putnam, 2007), maar vooral de daarmee gepaard gaande segregatie (Uslaner, 2011) wordt in verband gebracht met een afname in sociaal vertrouwen. Volgens de contacttheorie van Allport (1954) kan

het opkomen van een negatieve houding ten opzichte van andere groepen worden tegengegaan door positief contact. Positief contact versterkt sociale verbinding. Volgens deze theorie verminderen stereotypen en negatieve houdingen over andere groepen als contact tussen groepen toeneemt (Allport, 1954; Pettigrew, 1998). De achterliggende reden hiervoor is dat als mensen vaker met elkaar omgaan, ze een beter begrip hebben van elkaars leefwereld en elkaar beter zullen kennen (Broekhuizen & van Wonderen, 2010). Het vaker in contact komen met mensen uit andere groepen, kan ervoor zorgen dat men meer diversiteit in de andere groep ziet. De ervaringen in het contact laten zien dat er binnen de andere groep sprake is van individuele verschillen. Hierdoor zal het denken in stereotypen afnemen en neemt de kennis over de ander toe. Dit leidt ook tot een afname in de vermeende verschillen tussen de eigen groep en de ander.

Volgens dezelfde contacttheorie zullen interetnische contacten leiden tot het verbreken van stereotypen en vooroordelen. Wederzijdse vooroordelen tussen groepen met verschillende achtergronden nemen af en er wordt plaats gemaakt voor positieve oordelen. Meerdere onderzoeken, waaronder Paluck en Green (2009), Pettigrew en Tropp (2006) en Brown en Hewstone (2005), hebben aangetoond dat contact met "de andere groep" ook in de praktijk daadwerkelijk leidt tot het verminderen van (negatieve) vooroordelen.

Er zijn echter ook kritischer geluiden, die de gestelde relatie ter discussie stellen. Hierbij wordt gewezen op de onduidelijkheid over oorzaak en gevolg in de relatie (Pettigrew, 2008). Sommigen zetten methodologische vraagtekens bij de studies die hierover gedaan zijn. (Matesjkova & Leitner, 2011). Zo is volgens hen bij deze studies vaak sprake van een klinische experimentele setting, waarbij het lastig is om de dagelijkse werkelijkheid te weerspiegelen. Om de verwachtingen van verbindende initiatieven realistisch te houden, stellen sommigen dat het belangrijk is om meer onderzoek te doen naar de precieze werking van contact en de werkzame elementen bij het tegengaan van vooroordelen (Amin, 2002; Gawlewitz, 2016).

3.4 Voorwaarden voor totstandkoming van sociale verbinding

Niet elk contact is volgens Allport (1954) geschikt voor het verminderen van stereotypen. De kans om stereotypen te verminderen is het grootst als contact regelmatig plaatsvindt, gedurende een langere periode plaatsvindt en gevarieerd is. Ook wijzen sommigen op het belang van betekenisvol contact,

waarin waarden onderzocht en bijgesteld kunnen worden en er ruimte is voor het ontstaan van wederzijdse afhankelijkheden (Valentine, 2008).

Het effect van contact is het grootst als de groepen een gelijkwaardige positie hebben, een gemeenschappelijk doel proberen te bereiken en gesteund worden door hun omgeving (Allport, 1954; Pettigrew, 1998; Pettigrew & Tropp, 2006; Schlueter & Scheepers, 2010). Hieronder lichten we deze voorwaarden (voor het verminderen van stereotypen daarmee de kansen vergroten op sociale verbinding) nader toe.

Op de eerste plaats is een gelijkwaardige positie tussen de groepen belangrijk. Het is belangrijk dat de groepen gelijkwaardigheid ten opzichte van de andere groep ervaren, met evenveel mogelijkheden voor inbreng in het contact of doel (Allport 1954, Pettigrew, 1998).

Ten tweede is het hebben van een gezamenlijke doel van belang. Zoals bijvoorbeeld gezamenlijk sporten waar leden van verschillende groepen aan meedoen. Het doel bij sporten is om het spel te winnen en dat kan niet alleen, dus zal je moeten samenwerken en op elkaar moeten rekenen (Allport, 1954; Pettigrew, 1998).

Samenwerken is een derde voorwaarde voor sociale verbinding, volgens de contacttheorie van Allport (1954). Dit hangt samen met het hierboven genoemde gezamenlijke doel. Om een gezamenlijk doel te halen zullen mensen moeten samenwerken, zowel bij gemengde als homogene groepen.

De ondersteuning door autoriteiten is de vierde voorwaarde. Als contact tussen groepen nadrukkelijk ondersteund wordt door de samenleving en de overheid, zal het meer geaccepteerd worden door de samenleving en zullen de effecten positiever zijn (Pettigrew, 1998).

De condities die hierboven beschreven zijn versterken het effect van contact. Deze condities zijn echter niet noodzakelijk voor het effect van contact. Pettigrew en Tropp (2006) vonden in hun analyse van 515 studies dat contact weliswaar een (positief) effect heeft, ongeacht of deze condities nu wel of niet aanwezig zijn. Ze vonden echter wel dat het effect van contact sterker was als deze condities, samen of een ervan, aanwezig waren. De ondersteunende rol van de overheid had volgens hen het sterkste effect, hoewel ze daarbij benadrukten dat deze voorwaarden niet los van elkaar gezien kunnen worden.

3.5 Werkzame elementen bij wijkinitiatieven die bijdragen sociale verbinding

LOCATIE

Bij voorkeur vinden de bijeenkomsten plaats in een vaste ruimte midden in de wijk. Dat helpt bij het ontwikkelen van gevoelens van vertrouwdheid. Daarbij moet de locatie voor iedereen gemakkelijk bereikbaar zijn (Mercken, 2002). Mocht de locatie permanent ingezet worden voor buurtbijeenkomsten, kan een zichtbare locatie met direct aangrenzende burens positief werken. Zowel coördinatoren van de locatie als deelnemers van de bijeenkomsten die er plaatsvinden kunnen gemakkelijk hun netwerk vergroten door zich bij directe burens voor te komen stellen – net zoals een nieuwe buurtbewoner langs zou gaan bij de burens voor een kennismaking (Raviv, Van Der Mijl en Woods, 2019)¹. Het is wenselijk dat een permanente locatie een ‘open deur beleid’ heeft, waarbij iedereen binnen de openingstijden in en uit kan lopen.

Wat betreft de inrichting van de ruimte, helpt het om te decoreren met attributen die enige (culturele) associatie oproepen bij de diverse deelnemers. Het gebruik van verschillende esthetische stijlen en vormen die elke cultuur met zich meebrengt, laat de diversiteit van de deelnemers tot uiting komen (Raviv, Van Der Mijl en Woods, 2019). Tevens kunnen grote ramen bijdragen aan een gevoel van openheid en inclusie en kan het daarbij nieuwsgierige nieuwe deelnemers aantrekken. Tot slot kan het gevoel van verbondenheid, inclusie en eigendom worden vergroot door deelnemers te betrekken bij de inrichting en decoratie van de ruimte (Raviv, Van Der Mijl en Woods, 2019; Kluit, 2017).

GROEPSSAMENSTELLING EN GROEPSGROOTTE

Kleinschaligheid is een belangrijke voorwaarde voor het succesvol in contact brengen van buurtgenoten (Van Hinsberg & Bellaart 2017). Een goede groepsgrootte is acht tot tien personen. Dit geeft ruimte om diepgaand contact en een vertrouwensband op te bouwen (Mercken, 2002). Verder, is het van belang dat groepen een evenwichtige verdeling hebben wat betreft geslacht en etnische afkomst (Mercken, 2002; Van Der Zwet, 2009). Ook voelen deelnemers zich doorgaans comfortabeler als ze steun kunnen zoeken bij een bekende in de groep. Dus, idealiter zit er voor iedere deelnemer minimaal één bekende in de groep (Mercken, 2002).

¹ Eigen publicatie van de Voorkamer i.s.m. J. Woods

In sommige gevallen kan het noodzakelijk zijn om bijeenkomsten te organiseren die uitsluitend voor vrouwen zijn. Voornamelijk niet-Westerse vrouwen kunnen een lastig te bereiken doelgroep te zijn. Door dergelijke bijeenkomsten is er (de nodige) extra aandacht voor het betrekken van deze vrouwen (Wittebrood en Permentier, 2011).

Een belangrijke voorwaarde voor het contact is de gelijkwaardigheid tussen nieuwe en oude buurtbewoners – en dit is niet perse vanzelfsprekend. De kleine groepsgrootte draagt al bij aan een gevoel van gelijkwaardigheid, net zoals het samenwerken aan een gemeenschappelijk doel. Publieke, open evenementen, daarentegen, kunnen juist bijdragen aan een gevoel van minderwaardigheid bij de statushouders (Rast en Gorashi, 2018). Een methode om het gevoel van gelijkwaardigheid te vergroten, is het betrekken van oude en nieuwe buurtbewoners als vrijwilligers. Uit interviews met statushouders is gebleken dat hun betrokkenheid als vrijwilligers een gevoel van gelijkwaardigheid aan de Nederlanders gaf.

Tot slot, wat betreft de coördinatoren en organisatoren van de buurtinterventie, heeft een divers team positieve invloed (Bellaart, Hamdi, Day en Achahchah, 2018). Een divers team heeft tezamen meer kennis en inlevingsvermogen over de verschillende doelgroepen in de buurt. Daarbij zijn diverse teams doorgaans creatiever, innovatiever en oplossingsgerichter. Ook kunnen ze een breder scala aan doelgroepen bereiken, omdat mensen zich sneller aangesproken voelen wanneer er enige herkenning in de achtergrond van de teamleden bestaat. Echter, veel diversiteit kan ook leiden tot meningsverschillen en discussie. Dit kan voorkomen worden door een groepsleider die verschillende meningen tot uiting laat komen, maar tegelijkertijd het kiezen van een gezamenlijke lijn ondersteunt.

Frequentie en duur

Dialogo en contact leidt tot meer wederzijdse tolerantie onder de voorwaarde dat het contact duurzaam is (Van Hinsberg & Bellaart, 2017). De inzet van oude en nieuwe buurtbewoners als vrijwilligers, zoals eerder beschreven, kan bijdragen aan aanhoudend contact. Idealiter worden er van elke groep deelnemers enkele vrijwilligers geworven. Deze vrijwilligers kunnen de organisatie van bijeenkomsten op zich nemen, wat zorgt voor continuïteit in het contact. Daarbij kunnen nieuwe vrijwilligers ook nieuwe doelgroepen bereiken door hun netwerken of ideeën voor de invulling van bijeenkomsten (Verduin, 2009).

Wat betreft de frequentie en duur van de interventie, wordt slechts bij het initiatief van buurtreminiscentie een aanbeveling gedaan. Echter, aangezien dit initiatief als doel heeft de sociale binding in de buurt te vergroten, zouden deze aanbevelingen ook

toepasbaar kunnen zijn op sociale buurt interventies van andere aard – mits deze hetzelfde doel delen.

Bijeenkomsten moeten vaak genoeg plaatsvinden om een vertrouwensband op te bouwen, maar niet te vaak, omdat dit een te zware last kan worden voor de deelnemers (Mercken, 2002). Om deze reden zijn wekelijkse bijeenkomsten van twee uur ideaal. Langere bijeenkomsten vergen te veel van de deelnemers, waar kortere bijeenkomsten de deelnemers onvoldoende tijd geven om elkaar goed te leren kennen. Het kost enige tijd voordat deelnemers gewend zijn aan de bijeenkomsten en er een vertrouwenssfeer ontstaat. De eerste twee bijeenkomsten zullen voornamelijk van introducerend karakter zijn. Pas na vier tot vijf bijeenkomsten komen de deelnemers tot diepgaander en persoonlijker contact. Om deze reden wordt aangeraden zes tot acht bijeenkomsten te organiseren. Wanneer dezelfde groep te lang bijeenkomt, is er het risico dat de groep naar binnen keert, waarmee deze wordt afgesloten voor anderen.

Interviews met statushouders bevestigen het belang van continuïteit: bij korte, eenmalige opgezette interacties, voelen statushouders als nieuwe buurtbewoners zich vaker ongelijkwaardig ten opzichte van de oude buurtbewoners (Rast en Gorashi, 2018).

Soorten activiteiten

Er zijn verschillende invullingen mogelijk voor activiteiten. Zo is uit onderzoek gebleken dat culturele activiteiten goed werken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan dans- of theateractiviteiten. De losse structuur die deze activiteiten met zich meebrengen, geeft buurtbewoners de ruimte om uit hun gevestigde rol als nieuwe of oude bewoner te treden. Door het loslaten van een dergelijke positie, worden ongelijkheden minder zichtbaar, wat ruimte biedt voor het aangaan van nieuwe relaties (Rast en Gorashi, 2018).

Een andere invulling kan het ophalen en uitwisselen van herinneringen zijn: buurtreminiscentie. Het centrale doel van buurtreminiscentie is het verbinden van mensen door de verhalen die zij delen. Het is een vorm van buurtontwikkeling die herinneringen gebruikt om buurtbewoners te verbinden (Verduin, 2009). Door verhalen met elkaar te delen geven buurtbewoners zichzelf prijs en leren zij de gewoontes, leefwereld en de geschiedenis van de ander kennen. Langzaam ontstaat hierdoor een buurt vol verhalen die groepen buurtbewoners met elkaar in contact brengt, met elkaar verbindt en wederzijds begrip en respect bevordert. Zo wordt sociale cohesie in de wijk bevorderd.

Reminiscentie is een activiteit met een grote wervingskracht onder ouderen – zowel allochtoon als autochtoon –, wat doorgaans een lastig te bereiken doelgroep is (Verduin, 2009). Het is tevens laagdrempelig voor senioren.

Aan de hand van thema's of onderwerpen worden herinneringen opgehaald en uitgewisseld: goed gekozen thema's kunnen talloze verhalen oproepen (Verduin, 2009). Het ophalen van herinneringen kan gestimuleerd worden door het stellen van vragen, maar ook door activiteiten (zoals samen koken of spelletjes van vroeger) en gebruik van triggers. Triggers zijn stimuli uit de directe omgeving die spontaan herinneringen aan vroeger oproepen, zoals de smaak van een koekje of het zien van traditionele kledij. Een gespreksleider moet deelnemers na het uitwisselen van herinneringen stimuleren om onderlinge overeenkomsten te ontdekken.

Ten slotte komen kook- en sport activiteiten en taalcafés of -lessen vaak terug als invulling van activiteiten in praktijkvoorbeelden van interventies.

4

Sociale verbinding in de praktijk

In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag: in hoeverre dragen de onderzochte wijkinitiatieven volgens deelnemers bij aan sociale verbinding tussen statushouders en andere wijkbewoners? Per initiatief beschrijven we eerst het initiatief zelf, en vervolgens de resultaten van ons onderzoek.

4.1 De Voorkamer in Utrecht

INLEIDING

De Voorkamer is een initiatief in de Utrechtse wijk Lombok. Een ontmoetingsplek voor nieuwkomers (veelal vluchtelingen met of (nog) zonder status) en andere bewoners van de stad Utrecht. De ruimte heeft de uitstraling van een woonkamer en men kan er dagelijks terecht voor activiteiten, zoals het Nederlands taalcafé en de Arabische of Eritrese koffie- en spelletjesavonden. De activiteiten worden voor en door nieuwkomers en andere bewoners van de stad georganiseerd. Naast deze activiteiten werken nieuwkomers en andere bewoners ook samen aan creatieve kunst en design projecten, zoals interieurontwerp, social-design, crafts-projecten (borduren, schilderen etc.) of het maken van muziek en storytelling voorstellingen.

De Voorkamer opende haar deuren eind 2016. De oprichters willen met de Voorkamer bijdragen aan meer verbinding tussen nieuwkomers en Nederlanders. Meer ontmoetingen met de Nederlandse samenleving kan in de visie van de Voorkamer bijdragen aan het vergroten van de deelname van nieuwkomers aan de Nederlandse samenleving. Ook beogen de oprichters met het initiatief bij te dragen aan een positiever en veelzijdiger beeld van nieuwkomers en stigmatisering van vluchtelingen tegen te gaan.

In deze paragraaf beschrijven we de aanpak, activiteiten en doelgroepen van de Voorkamer, waarna we vervolgens stilstaan bij de vraag in hoeverre en hoe de Voorkamer bijdraagt aan meer sociale verbinding tussen nieuwkomers en andere bewoners van de stad Utrecht.

AANPAK EN ACTIVITEITEN

Om sociale verbinding tussen nieuwkomers en andere bewoners van de stad Utrecht te realiseren, vinden er binnen de Voorkamer sociale, culturele en creatieve activiteiten plaats. De focus ligt daarbij op het individu en zijn of haar talenten. Wekelijks vinden er vaste en projectmatige activiteiten plaats in de Voorkamer. De activiteiten worden voor en door de bezoekers van de Voorkamer georganiseerd op doordeweekse avonden en in het weekend. Deelname aan deze activiteiten is voor het merendeel kosteloos. Voorbeelden van wekelijks terugkerende activiteiten zijn:

- Het Nederlands en Arabisch taalcafé waar deelnemers Nederlands, respectievelijk Arabisch kunnen leren van vrijwillige coaches.

“Straffe koffie”: Arabische of Eritrese koffie- en spelletjesavonden waar nieuwkomers en andere bewoners samen koffie drinken en (zowel Nederlandse als Syrische/Eritrese spelletjes) spelletjes spelen. Voorbeelden van maandelijks terugkerende activiteiten zijn:

- Het buurtdiner: bewoners uit de wijk Lombok eten samen met nieuwkomers.
- “On the spot”: muzikaal en theateraal geïmproviseerd programma.
- “Turning tables”: gezamenlijk koken en eten.
- Samen Nederlandstalige liedjes zingen.
- Filmavonden.

Binnen projectmatige activiteiten werken nieuwkomers en andere bewoners samen aan een creatief project gedurende een periode. Voorbeelden van projectmatige activiteiten zijn:

- Documentaire fotografie.
- Ontwikkeling van promotiefilm (filmen & editen).
- Ontwerpen van meubilair.

- Borduren: een groep van 15 vrouwen (waarvan twee derde nieuwkomers en een derde andere bewoners) heeft een aantal maanden samengewerkt aan een groot borduurwerk.
- Activiteiten gericht op het zelf maken van een storytelling voorstelling.

LOCATIE

De Voorkamer is strategisch gelegen in de wijk Lombok: het ligt tussen het AZC in de wijk Oog in Al en het centrum van Utrecht. Het is een plek die zowel voor nieuwkomers als andere bewoners gemakkelijk is te bereiken. De locatie is goed zichtbaar, doordat het gelegen is op de begane grond en grote ramen heeft. De locatie is in samenwerking met de bezoekers ingericht. Dit draagt volgens een betrokkene bij de organisatie bij aan een gevoel van eigenaarschap bij de bezoekers. De producten die binnen de projectmatige activiteiten worden gemaakt, krijgen bijvoorbeeld een plek in de ruimte. Volgens een betrokkene bij de organisatie zijn de locatie en de inrichting van de locatie belangrijk om laagdrempelig contact te faciliteren. De locatie moet makkelijk te bereiken zijn en de inrichting moet uitnodigen tot het leggen van contact met anderen. Ook zijn ruime openingstijden belangrijk: het moet een plek zijn waar je vaak terecht kunt.

DOELGROEPEN

De Voorkamer is bedoeld voor nieuwkomers met een vluchtelingenachtergrond en andere bewoners van de stad Utrecht. De volgende doelgroepen worden bereikt:

Nieuwkomers

De Voorkamer bereikt asielzoekers en statushouders die in een AZC of een woning in Utrecht of in de omgeving van Utrecht wonen. Syriërs en Eritreeërs vormen de voornaamste doelgroep, aangevuld met mensen van onder andere Iraanse, Afghaanse en Soedanese komaf. Organisaties die met nieuwkomers werken, zoals het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en Vluchtelingenwerk zijn bekend met de Voorkamer en kunnen nieuwkomers wijzen op de mogelijkheden om deel te nemen aan de activiteiten. Ook worden nieuwe bezoekers meegenomen door andere nieuwkomers die al actief zijn binnen de Voorkamer.

In de beginfase werden voornamelijk mannelijke Syrische nieuwkomers bereikt. De Voorkamer zet tegenwoordig in op het bereiken van een bredere doelgroep: nieuwkomers met diverse achtergronden weten de Voorkamer inmiddels te vinden. Het bereiken van vrouwelijke nieuwkomers blijft echter lastig. Voor sommige vrouwen vormen activiteiten waar ook mannen aan deelnemen een te hoge drempel. De Voorkamer zet daarom in op het organiseren van activiteiten alleen voor vrouwen, zoals

een maandelijks vrouwencafé. Dankzij deze activiteiten worden in toenemende mate ook vrouwelijke nieuwkomers bereikt.

Andere bewoners

Naast nieuwkomers bereikt de Voorkamer ook andere bewoners van de stad Utrecht, en zelfs daarbuiten. Deze bewoners zijn voor het merendeel tussen de twintig en dertig jaar oud en er zijn meer vrouwen dan mannen actief. Bewoners worden bereikt via Facebook, mond-tot-mond reclame en andere organisaties die bekend zijn met de Voorkamer. De Voorkamer investeert bewust ook in de werving van bewoners uit de wijk Lombok. Zo gaan mensen die zich inzetten voor de Voorkamer langs bij buurtbewoners om uit te nodigen voor een diner en draagt deelname aan (andere) buurtactiviteiten bij aan het vergroten van de bekendheid van de Voorkamer. De verbinding met de buurt blijkt echter niet altijd even makkelijk. Volgens een betrokkene bij de organisatie is dit deels te wijten aan de geslotenheid van sommige gemeenschappen die in Lombok wonen.

VRIJWILLIGERS

De Voorkamer heeft rond de dertig coördinerende vrijwilligers (zij coördineren de activiteiten en projecten) en vijftig flexibele vrijwilligers (zij kunnen worden ingezet op verschillende activiteiten en projecten). Zowel nieuwkomers als andere bewoners van de stad Utrecht kunnen vrijwilliger worden en de Voorkamer streeft naar een gelijke verdeling binnen de groep vrijwilligers tussen deze groepen. Volgens een betrokkene bij de organisatie is er sprake van een gradueel proces: mensen bezoeken de Voorkamer, komen vaker terug, organiseren een keer een activiteit en worden vervolgens vrijwilliger en organiseren terugkerende activiteiten. Naast het streven naar een gelijke verdeling, wordt het accent steeds meer gelegd op het stimuleren en ontplooiën van talenten en interesses van deelnemers.

BEOORDELING VAN BEZOEKERS

De geïnterviewde bezoekers aan de Voorkamer zijn stuk voor stuk zeer positief over de sfeer binnen de Voorkamer. Bezoekers uit beide groepen onderstrepen dit. Ze omschrijven deze als gemoedelijk, gezellig, ongedwongen en verwelkomend naar iedereen die binnen komt. Een bezoeker vertelt hierover het volgende:

"Het is een fijne plek om elkaar te ontmoeten, omdat het laagdrempelig is. Iedereen is welkom en kan binnenlopen. Het is een goede plek om contact te leggen [...] het is ontspannen. Je kunt zelf kiezen of je alleen met mensen uit je eigen land samen wilt zijn of wilt mengen [...]. Er heerst een sfeer waarbij iedereen zich op z'n gemak voelt."

Een andere bezoeker onderstreept:

"Het is een plek waar je makkelijk alleen naar toe kunt gaan en waar je alsnog met allemaal mensen samen kunt zijn. Je voelt je niet verloren. Het is comfortabel om hier alleen te komen, er is genoeg aanspraak."

De observaties van de onderzoekers ondersteunen deze bevindingen. Er heerst een open en gemoedelijke sfeer, die uitstraalt dat iedereen er mag zijn zoals hij/zij is en dat iedereen welkom is. De ruimte voelt prettig aan.

Bezoekers uit beide groepen (zowel de nieuwkomers als de andere (wijk)bewoners) vertellen in de interviews dat hun deelname aan de Voorkamer ze het volgende heeft opgeleverd:

- Nieuwe mensen leren kennen; een netwerk kunnen opbouwen van zowel nieuwkomers als andere bewoners uit de stad Utrecht.
- Het kunnen oefenen van de Nederlandse/Arabische taal en het beter leren kennen van de Nederlandse en andere culturen.
- Het ontmoeten van professionals die zich bezig houden met bijvoorbeeld muziek of een bepaalde kunstvorm.
- Het ontwikkelen van vaardigheden (zoals het organiseren van activiteiten, het spreken voor een groep, etc.).
- Terecht kunnen met hulpvragen (bijvoorbeeld advies over studiekeuze).

SOCIALE VERBINDING

In de literatuurverkenning is naar voren gekomen dat sociale verbinding het sterkst tot stand komt wanneer het contact tussen groepen vaak gebeurt voor een langere periode en gevarieerd is (namelijk: via verschillende soorten activiteiten). Verder is naar voren gekomen dat het positieve effect van het contact het grootst is als de groepen een gelijke status hebben, gezamenlijke doelen hebben, samenwerken en ondersteund worden door de autoriteiten. We bespreken nu eerst hoe het contact tussen nieuwkomers en andere bewoners er bij de Voorkamer uitziet (wanneer en hoe vaak hebben mensen contact, is er sprake van gemengd contact en in hoeverre is het contact duurzaam?). Vervolgens bespreken we in hoeverre het contact heeft bijgedragen aan een verandering in het denken over de ander (nieuwkomer of een andere bewoner van Utrecht). Tot slot bespreken we in hoeverre de voorwaarden voor positief contact volgens geïnterviewde bezoekers binnen de Voorkamer aanwezig zijn.

Contact

Bezoekers van de Voorkamer hebben contact tijdens de reguliere en de projectmatige activiteiten. Het type contact is afhankelijk van het type activiteit. Zo zijn de deelnemers aan de Nederlandse en Arabische taalcafés in eerste instantie gericht op contact dat bijdraagt aan taalverwerving, terwijl de bezoekers van de koffie- en spelletjesavonden meer gericht zijn op sociaal contact in het teken van gezelligheid. Bij de reguliere activiteiten komen wekelijks zowel vaste bezoekers als nieuwe bezoekers. Dit is anders bij de projectmatige activiteiten. Daarbij werken nieuwkomers en andere bewoners gezamenlijk aan een project voor een bepaalde periode. Dit betreft dus een vaste groep personen, die regelmatig contact hebben in het kader van een project waaraan ze samen werken.

Bij de meeste activiteiten is er sprake van gemengd contact. Dit betekent dat er contact plaatsvindt tussen nieuwkomers en andere bewoners. Wel is het zo dat de verhouding tussen nieuwkomers en andere bewoners niet altijd evenredig is. Zo trekken sommige activiteiten meer nieuwkomers (bijvoorbeeld de koffieavonden), terwijl andere activiteiten meer andere bewoners trekken (bijvoorbeeld 'on the spot'). Ook blijkt uit gesprekken dat taal een barrière kan vormen voor het leggen van contact. Enkele respondenten (zowel betrokkenen bij de organisatie als bezoekers) merken bijvoorbeeld op dat het vooral voor bezoekers met een Eritrese achtergrond soms nog moeilijk is om contact aan te gaan met anderen vanwege de taalbarrière. Overigens merkt een betrokkene bij de organisatie op dat ook het contact tussen nieuwkomers onderling van meerwaarde is: het leidt tot een groter sociaal netwerk en draagt bij aan minder eenzaamheid onder nieuwkomers.

Uit gesprekken met bezoekers blijkt dat sommigen duurzame contacten opdoen binnen de Voorkamer. Zij gaan met mensen die ze in de Voorkamer hebben ontmoet elders koffie drinken, samen sporten of samen naar een feest of concert. Anderen kiezen ervoor om bezoekers van de Voorkamer alleen op locatie te ontmoeten. Het type activiteiten blijkt hierop ook van invloed. Zo is het volgens een betrokkene bij de organisatie moeilijker om bewoners te verbinden voor langere tijd aan reguliere activiteiten waarbij laagdrempelige ontmoetingen centraal staan, dan aan projectmatige activiteiten waarbij sprake is van een intensieve samenwerking tussen nieuwkomers en andere bewoners.

Een bezoeker stelt ter illustratie:

"Ik weet niet of er contacten ontstaan die ook verder gaan dan contact binnen de Voorkamer. Voor dat type contact is ongedwongenheid juist weer een belemmering. Bij een workshop moet je met elkaar praten en elkaar leren kennen. Bij de Voorkamer ligt het daarnaast aan het moment of er wel echt contact is. Soms is het alleen een spel spelen, maar soms ook een gesprek."

Uit de gesprekken komt verder naar voren dat er verschillende behoeften aan contact bestaan bij respondenten. Sommigen zijn op zoek naar duurzame relaties, terwijl anderen vooral de behoefte hebben om een bijdrage te leveren aan de samenleving. Uit gesprekken met enkele respondenten komt het beeld naar voren dat nieuwkomers bij het bezoeken van de Voorkamer meer behoefte hebben aan het opbouwen van duurzame relaties, terwijl de bezoekers uit de andere groep (andere lokale (wijk)bewoners) met het bezoeken van de Voorkamer vooral een bijdrage willen leveren aan de samenleving.

Mogelijk heeft dit te maken met de verschillende contexten waarin nieuwkomers en andere lokale (wijk)bewoners zich bevinden. Waar de nieuwkomers bezig zijn met het opbouwen van een (sociaal) leven in Nederland en daarvoor mede afhankelijk zijn van sociale relaties met mensen met een Nederlandse achtergrond, hebben de andere wijkbewoners vermoedelijk veelal al een grotere netwerk en vriendenkring in Nederland en in Utrecht.

Denkbeelden over de ander

Alle respondenten van de Voorkamer vertellen dat ze door de Voorkamer meer hebben geleerd over de cultuur van de ander en dat hun begrip voor de ander daardoor is toegenomen. Zo geven nieuwkomers aan dat ze door hun bezoek aan de Voorkamer meer hebben geleerd over de Nederlandse cultuur en over omgangsvormen.

Uit het volgende citaat van een nieuwkomer blijkt dat het bezoeken van de Voorkamer heeft bijgedragen aan leren over de cultuur van de ander:

"Eerst was het een beetje moeilijk toen ik in het AZC woonde om met Nederlanders om te gaan. Ik ga mensen niet op straat stoppen om contact te hebben. Dus de Voorkamer draagt bij aan contact tussen nieuwkomers en Nederlanders. Ook leert het je over omgangsnormen in Nederland, je weet niet wat beleefd en onbeleefd is. Je leert over gewoonten. Mensen zijn afstandelijker in Nederland. In de Voorkamer is het veilig om dat te leren."

Een andere bezoeker stelt ter illustratie:

"Ik heb geleerd dat ik nee mag zeggen en dat dat in Nederland wordt geaccepteerd. Dat is anders in de Syrische cultuur."

Andere bewoners van de wijk geven aan dat hun denkbeelden over nieuwkomers door de Voorkamer zijn verrijkt. Ze geven aan dat ze al een positieve houding hadden ten opzichte van nieuwkomers, maar dat de contacten binnen de Voorkamer ertoe hebben geleid dat ze meer over andere culturen hebben geleerd en meer oog hebben gekregen voor de diversiteit onder nieuwkomers. Twee bezoekers vertellen bijvoorbeeld dat ze meer begrip hebben gekregen voor de sociale omgangsvormen binnen andere culturen. Als voorbeeld noemen ze dat het binnen sommige culturen normaal is om dicht op elkaar te zitten als je elkaar spreekt.

Een betrokkene bij de organisatie vat bovenstaande bevindingen als volgt samen:

"Contact helpt te begrijpen waarom mensen bepaalde keuzes maken, het helpt mensen als mens te zien. Kennis over cultuur, groepen en het individu leidt tot andere inzichten."

VOORWAARDEN VOOR CONTACT

Gezamenlijkheid en samenwerking

We hebben in dit onderzoek gekeken in hoeverre er sprake is van gezamenlijkheid en samenwerking tussen bezoekers van de onderzochte initiatieven. Alle respondenten die we voor dit onderzoek spraken zijn van mening dat er sprake is van gezamenlijkheid: mensen komen naar de Voorkamer om contact te leggen met de ander en/of om een vaardigheid verder te ontwikkelen. De mate van samenwerking verschilt per activiteit. Voor de organisatie van de activiteiten en binnen de projectmatige activiteiten werken nieuwkomers en andere bewoners intensief samen. De Voorkamer zet bewust in op een evenwichtige mix van nieuwkomers en andere bewoners binnen deze teams. De bezoekers aan de activiteiten werken in mindere mate samen. Zij komen bijvoorbeeld luisteren naar een optreden, of spelen samen een spelletje.

Gelijkwaardigheid

Ook hebben we respondenten gevraagd of zij de relatie tussen hen en de andere bezoekers als gelijkwaardig beschouwen. Alle geïnterviewde bezoekers zijn het erover eens dat er binnen de Voorkamer sprake is van gelijkwaardigheid tussen nieuwkomers en andere bewoners. Volgens de bezoekers staan individuele interesses en talenten voorop, en niet de indeling naar groepen op basis van cultuur, sociaaleconomische positie, et cetera. Het feit dat zowel nieuwkomers als andere bewoners werken bij de Voorkamer of vrijwilliger zijn draagt volgens een respondent tevens bij aan een gevoel van gelijkwaardigheid tussen deze groepen. Ondanks de gelijkwaardige behandeling is er volgens dezelfde respondent wel sprake van ongelijke sociaaleconomische positie; bewoners hebben vaak al een netwerk, een huis en een baan, in tegenstelling tot nieuwkomers. Daarom zet de Voorkamer in op creativiteit en individueel talent.

"Creativiteit is vaak een middel om verbinding te vinden niet op verschillen, maar op gelijkenissen", aldus een betrokkene bij de organisatie.

Ondersteuning vanuit autoriteiten

Ook hebben we aan bezoekers gevraagd in hoeverre zij zich ondersteund voelen door de autoriteiten om contact met elkaar aan te gaan. Uit de interviews komt niet een duidelijk beeld naar voren in hoeverre bezoekers zich gesteund voelen door de autoriteiten om het contact met anderen aan te gaan. Sommige bezoekers gaven aan hier te weinig zicht op te hebben, terwijl andere bezoekers aangeven zich weinig ondersteund te voelen de overheid, ze vinden dat de overheid meer kan doen. Een enkele respondent vindt dat de gemeente Utrecht een positieve rol speelt, door bijvoorbeeld initiatieven als de Voorkamer te ondersteunen. Een betrokkene bij de organisatie beaamt dit; deze betrokkene voelt zich ondersteund door de gemeente.

4.2 De Huiskamer in Eindhoven

INLEIDING

De Huiskamer is een plek voor dagbesteding en ontmoeting van vluchtelingen (met of zonder status) en inwoners in het centrum van Eindhoven. De Huiskamer is overdag geopend, zes dagen in de week, van 08.00 tot 20.00 uur.

De Huiskamer heeft als doel vluchtelingen (met en zonder status) die (nog) geen recht hebben op een verblijfsvergunning een veilige plek bieden. De Huiskamer is een plek waar zij tot rust kunnen komen en ondersteund worden om het roer weer in eigen handen te nemen. Zodat ze zich verder kunnen ontwikkelen, zinvol bezig kunnen zijn en zich actief kunnen bezinnen

op hun eigen toekomst. Zelfredzaamheid is daarbij steeds het leidend principe.

Achterliggend idee is dat door mensen de kans geven zich ontwikkelen en weer invloed krijgen op hun eigen toekomst, zij minder last zullen hebben van trauma's en psychische klachten. Zij kunnen weer vooruit kijken en, bijvoorbeeld als vrijwilliger of stagiair, een bijdrage leveren aan de Eindhovense samenleving.

In deze paragraaf beschrijven we de aanpak, activiteiten en doelgroepen van de Huiskamer, waarna we vervolgens stilstaan bij de vraag in hoeverre en hoe de Huiskamer bijdraagt aan meer sociale verbinding tussen nieuwkomers en andere bewoners van de stad Eindhoven.

AANPAK EN ACTIVITEITEN

De Huiskamer heeft een aanpak ontwikkeld die erop gericht is om vluchtelingen² te begeleiden in 4 stappen te gaan van 'overleven' naar 'leven'. De talenten, behoeften en mogelijkheden van de persoon staan centraal. Vluchtelingen leren een vak of ambacht (voor in Nederland of in het land van herkomst) en worden ondersteund bij het verhogen van de zelfredzaamheid in de Nederlandse samenleving, door middel van cursussen en trainingen.

De Huiskamer biedt een ontmoetingsruimte waar nieuwkomers (veelal statushouders en uitgeprocedeerden/ongedocumenteerden) een maaltijd kunnen krijgen, kunnen douchen, kleren wassen en kunnen sporten. Op vrijdagmiddag kunnen in het kader van 'eten bij de burens' ook bewoners uit de wijk mee-eten. Ook wordt er op verschillende terreinen advies gegeven aan statushouders en ongedocumenteerden, zoals o.a. informatie delen waar nachtopvang is.

De Huiskamer organiseert verschillende regelmatig terugkerende activiteiten, zoals

- Nederlandse taallessen.
- Creatieve activiteiten zoals: naailes, pianoles, tekenen
- Samen koken.
- Een opleiding voor het onderhouden van fietsen (Dit gebeurt op een aparte locatie en onder begeleiding van een bewoner van de seniorenflat).
- Gymlessen (vooral voor oudere bewoners van de naastgelegen seniorenflat).

² De Huiskamer spreekt zelf van vluchtelingen. In de praktijk bezoeken zowel statushouders als uitgeprocedeerden en ongedocumenteerden dit initiatief.

Ook organiseert de Huiskamer de volgende activiteiten:

- Thema avonden voor bezoekers, zoals een feestavond van de bewoners van het aangrenzende verzorgingstehuis.
- Deelname (als initiatief) aan de Dutch Design Week.
- "Melting pot dinners", waar (veelal internationale) medewerkers van bedrijven uit (de omgeving van) Eindhoven worden uitgenodigd om samen met vluchtelingen te koken en ervaringen uit te wisselen.
- Een "dinnershow" waar vluchtelingen en Nederlanders hun verhaal vertellen in theatervorm.

LOCATIE

De Huiskamer is gehuisvest in het centrum van Eindhoven, in een voormalig activiteitencentrum van seniorenflat De Ridder. Dit activiteitencentrum bevindt zich naast de seniorenflat. Door de ligging in het centrum is het initiatief toegankelijk. Door de ruime openingstijde is het een plek waar bezoekers vaak terecht kunnen.

DOELGROEPEN

De Huiskamer richt zich op statushouders (ca. 30%) en ongedocumenteerden (ca. 70%) die in Eindhoven (en omstreken) wonen. Andere doelgroepen zijn omwonenden (veelal senioren uit de aangrenzende seniorenflat) en andere geïnteresseerden uit de wijk of uit Eindhoven.

VRIJWILLIGERS

De Huiskamer telt in totaal ca. 30 coördinerende vrijwilligers. De meeste vrijwilligers zijn afkomstig uit de groep andere (wijk) bewoners. De docenten die als vrijwilliger Nederlandse taallessen geven zijn vooral afkomstig uit de groep (wijk) bewoners. Bij sommige reguliere activiteiten, zoals het koken op vrijdag en de rol van huismeester, zijn de vrijwilligers afkomstig uit de groep statushouders en ongedocumenteerden.

De werving van vrijwilligers loopt vooral door mond-tot-mond reclame, of vrijwilligers melden zich na afloop van een activiteit, zoals na afloop van een melting pot diner. Door te werken met vrijwilligers onder de buurtbewoners heeft de Huiskamer "haar wortels in de buurt", aldus een van de betrokkenen bij de Huiskamer. Bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden melden zich als vrijwilliger, wanneer zij kansen zien om bij te dragen aan de activiteiten van de Huiskamer.

Vrijwilligers treden op als gastheer/vrouw van de huiskamer ruimte, voornamelijk in het weekend. Vrijwilligers kunnen ideeën aandragen voor te organiseren activiteiten. Ook spelen vrijwilligers een belangrijke rol bij de activiteiten zelf, zoals het geven van teken- of naailes. Niet alle initiatieven binnen de Huiskamer

worden van onderop georganiseerd. De coördinator geeft ook enige sturing wanneer er kansen zijn voor activiteiten waar bepaalde vrijwilligers een rol in zouden kunnen spelen.

BEOORDELING DOOR BEZOEKERS

De geïnterviewde bezoekers van de Huiskamer (zowel vluchtelingen als wijkbewoners) ervaren de sfeer bij de Huiskamer als open en positief. Ook blikken de bezoekers die wij spraken positief terug op de activiteiten die in de Huiskamer georganiseerd worden.

De Huiskamer heeft, zo geven enkele respondenten uit de groep statushouders en ongedocumenteerden aan, voor een stabiele basis gezorgd.

"Het levert bezoekers een soort thuis", aldus een van de respondenten.

Een andere respondent verwoordt het als volgt:

"Ze boden mij een veilige omgeving aan waar niemand misbruik van je probeert te maken."

Ook geeft deze respondent aan dat de Huiskamer geholpen heeft om de contacten met mensen in de criminaliteit achter zich te kunnen laten.

De bewoners van de seniorenflat gaven eveneens aan dat zij erg positief waren over de activiteiten die zij met statushouders en ongedocumenteerden ondernemen. Een van hen verwoordt dit als volgt:

"Als bezoeker [lees: als je geen vrijwilliger bent] werk je niet echt samen, maar wil je ze wel het gevoel geven dat ze welkom zijn, dat ze er toe doen."

Bezoekers uit beide groepen (zowel de nieuwkomers als de andere (wijk) bewoners) vertellen in de interviews dat hun deelname aan de Huiskamer ze het volgende heeft opgeleverd.

De bezoekers uit de groep (wijk) bewoners geven aan dat de Huiskamer bijdraagt aan het zich minder eenzaam voelen. De Huiskamer is voor hen een plek om samen te komen en onder de mensen te zijn. Zo vertelt een van de respondenten dat het fijn is om eens met mensen uit een andere leeftijdscategorie in aanraking te komen. Veel bewoners vertellen dat ze gemotiveerd zijn om vluchtelingen te helpen, om ze een steuntje in de rug te geven.

De bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden geven aan dat de Huiskamer een veilige haven is, waar je contact kan maken met anderen. Zij ervaren bezoek aan de Huiskamer als een nuttige dagbesteding waar je met anderen

iets samen kan doen, zoals een spel spelen, de Nederlandse taal kan leren of met iets anders nuttigs bezig kan zijn.

SOCIALE VERBINDING

We bespreken nu eerst hoe het contact tussen nieuwkomers en andere bezoekers er bij de Huiskamer uitziet. Vervolgens bespreken we in hoeverre het contact heeft bijgedragen aan een verandering in het denken over de ander. Tot slot bespreken we in hoeverre de voorwaarden voor positief contact volgens geïnterviewde bezoekers binnen de Huiskamer aanwezig zijn.

Contact

We hebben bij de Huiskamer onderzocht wanneer en hoe vaak hebben bezoekers contact hebben. Bezoekers van de Huiskamer hebben contact met elkaar bij het bezoeken van de ontmoetingsruimte, tijdens de reguliere activiteiten en de aanvullende activiteiten die georganiseerd worden. Het contact tussen bezoeker van de Huiskamer vindt voornamelijk plaats op de locatie van de Huiskamer.

De Huiskamer heeft een belangrijke rol gespeeld bij het op gang brengen van contact met statushouders en ongedocumenteerden, aldus de respondenten uit de groep (wijk)bewoners. Dit contact kwam, aldus de meeste respondenten uit deze groep, echt op gang, met de start van de Huiskamer. Respondenten uit de groep statushouders en ongedocumenteerden geven aan dat zij al wel contact met Nederlanders hadden, maar niet op deze meer informele en toegankelijke manier.

Er is bij de meeste activiteiten sprake van gemengd contact, te weten contact tussen een bezoeker uit de groep statushouders en ongedocumenteerden, en een bezoeker uit de groep andere (wijk)bewoners. Daarnaast vertellen respondenten uit beide groepen dat ze ook meer contact hebben met bezoekers uit de eigen groep. Bewoners ontmoeten andere bewoners uit het complex die ook actief zijn, en statushouders en ongedocumenteerden ontmoeten ook elkaar.

Alle respondenten die we voor dit onderzoek bij de Huiskamer spraken geven aan dat er wekelijks contact is. Soms is er incidenteel contact, zoals tijdens een toevallige ontmoeting in de Huiskamer. Een van de respondenten uit de groep statushouders en ongedocumenteerden die aangeeft minder actief betrokken te zijn bij het organiseren van activiteiten, geeft aan het contact met andere bezoekers bij de Huiskamer als prettig te ervaren. Bijvoorbeeld als bewoners uit de wijk (in de praktijk veelal bewoners uit de seniorenflat) een praatje komen maken of een spel komen meespelen. Wel wordt dit contact als wat oppervlakkiger ervaren.

“Er wordt wel eens gesproken of een spelletje gespeeld. Echt [elkaar] kennen is wat anders; ze [de andere bezoekers] weten meestal niet eens mijn naam”, aldus een van de respondenten uit de groep statushouders en ongedocumenteerden.

Op andere momenten ontstaan er meer intensieve contacten tussen (veelal) vrijwilligers uit de groep andere (wijk)bewoners, en uit de groep statushouders en ongedocumenteerden. Dit is het geval bij het volgen van naailessen, pianolessen of een opleiding tot het repareren van fietsen. Bij regelmatig contact kunnen ook contacten ontstaan in de richting van vriendschap. Een van de actievere betrokkenen uit de groep statushouders en ongedocumenteerden vertelt dat er echt begrip is voor elkaars leefwereld. Dit wordt ook bevestigd door respondenten uit de andere groep, die van de (wijk)bewoners.

Een respondent verwoordt het contact met de naaierares als volgt:

“Soms zit je slecht in je vel, zij begrijpt dat, als ongedocumenteerde is je leven heel onzeker en dat kan een grote impact hebben.”

Tegelijkertijd geven bewoners van de Ridder (de andere (wijk)bewoners) aan dat ze hun grenzen bewaken in het contact met bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden. Zij vertellen dat ze hun leven bij de Huiskamer en hun privéleven gescheiden houden. Over het algemeen vertellen respondenten uit de groep bewoners van de seniorenflat zich verbonden te voelen met statushouders en ongedocumenteerden die in de Huiskamer komen.

In de praktijk is de mate van contact wisselend, aldus een van de geïnterviewde bewoners van de seniorenflat:

“Sommigen maken alleen een informeel praatje anderen spreken ook heel diep over problematiek. Het is vooral proberen helpen en het begrip krijgen. Proberen in het Nederlands een gesprekje aan te gaan.”

Dit levert ook iets op, zo geeft een van de geïnterviewden aan:

“Er is leuk contact met mensen uit de flat, en [je krijgt] een andere kijk op vluchtelingen, meer begrip, omdat je van een aantal mensen de achtergrond weet.”

Ook zijn er aspecten in het contact die af en toe ook minder verlopen. Zo vinden bewoners, in de ervaring van de betrokkene van de organisatie, het wel eens lastiger als afspraken die ze met bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden hebben gemaakt, niet altijd worden nagekomen.

Ook hebben we bezoekers gevraagd in hoeverre het contact dat ze hebben volgens hen ook duurzaam is. Hebben zij ook na afloop van de activiteit zelf met andere bezoekers contact? Dit is wel eens lastig, aldus bewoners van de seniorenflat met wie wij spraken. Veel respondenten uit deze groep geven aan dat ze het lastig vinden om veel en intensief met iemand om te gaan en dat het contact vanwege het vertrek van desbetreffende bezoeker (uit de groep statushouders en ongedocumenteerden) dan soms abrupt stopt. Wel geeft een van de respondenten uit de groep andere (wijk)bewoners aan nog wekelijks in contact te zijn met voormalige bezoekers, die intussen niet meer in Nederland wonen. Ook dan nog is, weliswaar op afstand, duurzaam contact mogelijk. We hebben in verband met de veranderingen in de samenstelling van de bezoekers onder de statushouders en ongedocumenteerden, minder zicht op hoe duurzaam zij het contact met de wijkbewoners hebben ervaren.

Tot slot vroegen we respondenten naar hun behoefte aan duurzamer contact. Een van de respondenten uit de groep statushouders en ongedocumenteerden gaf aan dat contact niet altijd even makkelijk was omdat het (in de praktijk veelal) ouderen zijn. Een andere respondent uit deze groep, die al langer betrokken is bij de Huiskamer, geeft aan dat hij juist veel respect heeft voor ouderen, en dat deze groep juist veel ervaring heeft waar hij van kan leren.

Denkbeelden over de ander

We hebben in dit onderzoek aan respondenten van de Huiskamer gevraagd in hoeverre de denkbeelden over de ander veranderd zijn. Respondenten uit beide groepen geven aan dat zij door hun bezoek aan c.q. deelname aan activiteiten van de Huiskamer anders over elkaar zijn gaan denken. In het contact hebben respondenten veel over elkaars leefwereld geleerd, waardoor er meer begrip was voor elkaar. Voor de groep bewoners van de Ridder heeft het contact meer invloed gehad, zij stonden eerst neutraal, of soms negatief tegenover vluchtelingen en hadden meer een wij-zij gevoel. Zij hebben in de interviews aangegeven dat ze nu meer kennis en begrip hebben en daardoor statushouders en ongedocumenteerden meer als individu zijn gaan zien in plaats van groep.

Door het contact tussen de bewoners en statushouders en ongedocumenteerden werd het uitwisselen van ervaringen mogelijk. De verandering in denkbeelden over de ander blijkt uit de volgende citaten van enkele respondenten onder de bewoners van de seniorenflat:

"Je hebt meer begrip, omdat je van een aantal mensen de achtergrond weet."

"Het brengt inzicht dat het mensen (individuen) zijn, en geen groep vluchtelingen."

[Het is fijn te merken] "...Dat je geen kleuren meer ziet, maar mensen."

Een andere respondent geeft aan dat hij Nederlanders in het algemeen eerst niet zo open vond en dat hij een beetje angstig was om ze te leren kennen, maar toen hij bij de Huiskamer kwam, leerde hij *"dat zij ook maar mensen zijn dus dat hij daar niet bang voor hoefde te zijn."*

De bewoners die voorheen vonden dat vluchtelingen zich vooral aan de Nederlandse cultuur moesten aanpassen, vertellen zij dat zij hierin veranderd zijn. Zij vinden dat wijkbewoners (in de praktijk: veelal oudere bewoners van de seniorenflat) en ongedocumenteerden/statushouders naar elkaar toe moeten bewegen en elkaars cultuur moeten respecteren.

Ook de geïnterviewde betrokkene van de organisatie geeft aan dat de Huiskamer voor sommige bewoners een groot verschil heeft gemaakt in hoe deze bewoners naar statushouders en ongedocumenteerden kijken. Zo was er bijvoorbeeld een bewoner van de seniorenflat die negatief stond tegenover vluchtelingen, maar die door samen te werken tijdens een activiteit nu een stuk positiever staat tegenover vluchtelingen.

Een respondent uit de groep statushouders en ongedocumenteerden vertelt dat het leren kennen van elkaars cultuur veel invloed heeft op sociale verbinding:

"We delen de goede dingen. Op die manier maken buurtbewoners en wijzelf kennis met verschillende culturen en de Nederlandse cultuur. Ik zou graag meer van dat soort dingen doen."

Ook deze bezoeker stelt dat in het begin het beeld van de buurtbewoners niet zo positief was. Nu is dat anders, geeft hij aan:

"Als we activiteiten hebben proberen we ze ook deel uit te laten maken, dat ze snappen wat de bedoeling is van onze aanwezigheid hier, dat we hier niet zijn om ze bang te maken, of lastig te vallen. Eigenlijk hoor ik nu alleen maar positieve dingen."

De Huiskamer zorgt er ook voor dat statushouders en ongedocumenteerden zich meer durven open stellen naar anderen. Bezoekers uit deze groep zijn in het begin vaak terughoudender en geslotener. Een respondent formuleert de innerlijke verandering als volgt:

“Eerst was ik zo vaak teleurgesteld, en maken mensen misbruik van je, en dan vertrouw je niet zo makkelijk, maar hier komen mensen naar je toe met de vraag, wat kunnen we doen om je te helpen? Wat kunnen we doen dat jij je beter voelt?”

Het vertrouwen in de andere groep is toegenomen door de aanwezigheid bij de Huiskamer. Statushouders en ongedocumenteerden geven aan dat ze bewoners (en andere wijkbewoners en stadsgenoten die meedoen aan het initiatief) vertrouwen, en dat ze ervaren dat bewoners altijd voor hen klaar staan om te helpen. Dat dit in de loop der tijd is veranderd, blijkt uit het volgende citaat:

“Ik heb nu het gevoel dat mensen je verder willen helpen, ze kunnen niet alles doen, maar wat ze kunnen daar doen ze moeite voor.”

Ook geeft deze respondent aan het gevoel te hebben dat bewoners hem vertrouwen.

“Ik ben net gebeld door een bewoners of ik even kan helpen zo, het is een teken van vertrouwen als mensen je uitnodigen in hun huis om te helpen.”

VOORWAARDEN VOOR CONTACT

Gezamenlijkheid en samenwerking

Bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden en (wijk)bewoners (veelal bewoners van de seniorenflat) werken samen op verschillende projecten, waar ze werken naar een specifiek gezamenlijk doel, zoals bijvoorbeeld activiteiten in het kader van een theatershow of de Dutch Design Week. Daarnaast worden ook projecten uitgevoerd waar de doelgroepen op kleinere schaal samenwerken zoals het leren van Nederlands of naailes of tekenles. Beide groepen ervaren deze samenwerking als prettig.

Zo vertelt een bezoeker over de samenwerking bij de activiteiten voor de Dutch Design. Dit is, aldus deze respondent, een goed voorbeeld van multicultureel samenwerken. De respondent geeft aan dat de samenwerking erg leuk is *“omdat ouderen heel veel ervaring hebben en ze kunnen je helpen met de dingen die je wil bereiken.”*

Tot slot, bezoekers uit de groep andere (wijk)bewoners geven aan dat zij bij het organiseren van activiteiten in de praktijk vaak het voortouw nemen, waarbij bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden aanhaken. Een deel van de verklaring zit hem erin dat deze laatste groep zich in een veelal moeilijke situatie bevinden. Een van de bewoners verwoordt dit als volgt:

“Je merkt dat er voor hen [de statushouders en ongedocumenteerden] meer structuur nodig is vanwege hun situatie. Deze structuur moet een beetje opgelegd worden.”

Gelijkwaardigheid

Respondenten geven in de interviews aan dat zij zich gelijkwaardig voelen aan elkaar. Respondenten uit beide groepen geven aan dat ze het gevoel hebben even veel in te mogen brengen en hetzelfde waard zijn. Dat dit in de praktijk bij het organiseren van activiteiten anders uitpakt volgens de respondenten uit de groep andere (wijk)bewoners (namelijk dat zij vaker het voortouw nemen), blijkt uit bovenstaande paragraaf over gezamenlijkheid en samenwerking.

De Huiskamer zet ook door middel van training in op het ondersteunen van gelijkwaardigheid tussen bezoekers. Vrijwilligers uit de groep andere (wijk)bewoners worden bij de Huiskamer getraind in het opbouwen van een gezonde gelijkwaardige relatie met statushouders en ongedocumenteerden.

“We willen niet dat ze [statushouders en ongedocumenteerden] gaan leunen en afhankelijk worden. Je moet ze niet aan de hand nemen, maar er naast lopen”, aldus de betrokkene bij de organisatie.

Respondenten uit de groep andere (wijk)bewoners ervaren gelijkheid tussen hen en de bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het volgende citaat van een respondent uit de groep andere (wijk)bewoners.

“Ik heb niet het gevoel dat ik belangrijker ben dan zij.”

Respondenten uit de groep statushouders en ongedocumenteerden met wie we voor dit onderzoek spraken geven ook aan dat ze het gevoel hebben gelijkwaardig te zijn aan andere (wijk)bewoners die naar de Huiskamer komen. Een van de respondenten geeft aan zich gelijkwaardig behandeld te voelen.

"Hier zijn we allemaal onszelf, we worden niet beoordeeld op onze afkomst, maar op wie we zijn."

Een andere respondent uit de groep statushouders en ongedocumenteerden geeft aan:

"Ja, er zijn verschillen, [ze] zijn super groot. Echt twee culturen, je hebt de wijkbewoner, die zijn dan ook echt opgegroeid hier. Soms zie je dat een persoon nieuw is [die nieuw bij de Huiskamer komt] dat laat toch een ander soort gesprekstoffen los. Je ziet verschillende culturen hier. Maar het is gelijkwaardig. Hier is het echt 'wij' met elkaar."

Een bezoeker (uit de groep statushouders en ongedocumenteerden) stelt dat er maar één verschil is, en dat is dat de rechten van bezoekers uit de twee groepen anders zijn. Afgezien van de rechten om als ongedocumenteerde (zonder rechten, zonder inkomen) vertelt dat hij bij de Huiskamer geen verschil ervaart tussen een Nederlander of vluchteling.

Hoewel de focus bij de Huiskamer is op gelijkwaardigheid tussen de groepen, draagt de opzet - waarbij het grootste deel van de vrijwilligers afkomstig is uit de groep (wijk)bewoners ten opzichte van de groep statushouders en ongedocumenteerden - mogelijk onbedoeld bij aan de instandhouding van een zekere afhankelijkheidsrelatie van bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden ten opzichte van bezoekers uit de groep (wijk)bewoners.

Ondersteuning vanuit autoriteiten

Vooraf bezoekers uit de groep (wijk)bewoners, met wie wij spraken voor dit onderzoek, geven aan dat ze behoefte hebben aan meer ondersteuning door autoriteiten om relaties aan te gaan met de andere groep (statushouders en ongedocumenteerden). Op het moment van de interviews (najaar 2018) gaven de respondenten uit deze groep te kennen meer behoefte te hebben aan ondersteuning van het initiatief vanuit de (lokale) media, gemeente, lokale en/of landelijke autoriteiten. De meeste respondenten uit de groep statushouders en ongedocumenteerden die wij voor dit onderzoek spraken, hebben een minder duidelijk beeld van de ondersteuning door autoriteiten.

5

Werkzame elementen: ten opzichte van de literatuur

In dit onderzoek hebben we twee initiatieven bestudeerd die zich richten op de totstandkoming van sociale verbinding tussen nieuwkomers (statushouders en asielzoekers bij de Voorkamer en statushouders en ongedocumenteerden bij de Huiskamer) en (wijk)bewoners van de wijk of stad waar het initiatief zich bevindt.

Op basis van interviews met bezoekers uit beide groepen, betrokkenen van de organisaties en observaties van de onderzoekers, hebben we niet alleen zicht proberen te krijgen op de aanpak van de initiatieven, maar ook op de effecten ervan op de totstandkoming van sociale verbinding en in hoeverre voldaan is aan de voorwaarden hiervoor. Sommige van deze voorwaarden (zoals gelijkwaardigheid) zijn ook terug te vinden als werkzaam element in de literatuurverkenning (vrijwilligers uit beide groepen draagt bij aan gelijkwaardigheid).

Veel van de werkzame elementen die we op basis van ons onderzoek hebben geïdentificeerd (en die in een of beide initiatieven zijn terug te vinden), zijn in lijn met de werkzame elementen die we vonden in de literatuurverkenning.

5.1 Locatie

Verschillende werkzame elementen betreffen de locatie van het initiatief, zoals: een vaste locatie midden in de wijk, een goede bereikbaarheid van de locatie, een open deur beleid, een inrichting van de ruimte die diverse deelnemers aanspreekt, letterlijk open ramen die kunnen bijdragen aan inclusie en bezoekers zelf actief betrekken bij de inrichting en decoratie van de ruimte. Dit kan het gevoel van verbondenheid, inclusie en eigendom vergroten, zo bleek al uit de literatuurverkenning. De bereikbaarheid en open deurbeleid worden door beide initiatieven toegepast. De overige werkzame elementen zijn door een of allebei de initiatieven toegepast.

5.2 Groepssamenstelling en groepsgrootte en gemeenschappelijk doel

Ook zijn werkzame elementen ten aanzien van groepssamenstelling en groepsgrootte uit de literatuurverkenning in meer of mindere mate terug te vinden bij de twee onderzochte initiatieven. Hoewel we in deze studie geen precieze cijfers hebben verzameld over de groepen zijn die projectmatig activiteiten organiseren, lijken de groepsgroottes van deze initiatieven de acht tot tien deelnemers van de werkzame elementen uit de literatuur niet te overschrijden, wat kan bijdragen aan het ontstaan van diep(er)gaand contact en een vertrouwensband.

Een werkzaam element gerelateerd aan het ontstaan van een bepaalde groepsdynamiek, dat het samen werken aan een gemeenschappelijk doel in belangrijke mate bijdraagt aan het gevoel van gelijkwaardigheid, blijkt ook uit ons onderzoek. Zowel oude als nieuwe buurtbewoners betrekken als vrijwilliger helpt daarbij. Bij de Voorkamer staan de talenten en interesses van vrijwilligers centraal, en niet uit welke groep iemand afkomstig is (nieuwkomer dan wel andere (wijk)bewoner). Respondenten in dit onderzoek geven aan (onder wie vrijwilligers zelf) dat zij gelijkwaardigheid ervaren tussen de bezoekers van de Voorkamer. Door talenten en interesses van bezoekers centraal te stellen of door activiteiten te organiseren, waarbij beide groepen dingen van elkaar kunnen leren, zien bezoekers de waarde van meedoen. Een voorbeeld hiervan zijn de taalcafés die de Voorkamer organiseert: zowel een Nederlands taalcafé (waarbij een wijkbewoner de leraar is), als een Arabisch taalcafé (waarbij een nieuwkomer de leraar is). Op deze manier creëer je een gevoel van gelijkwaardigheid bij mensen door de lijn tussen vrijwilliger en doelgroep te doen vervagen, waarbij iedereen zowel doelgroep als vrijwilliger is.

Bij de Huiskamer zijn ook bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden actief als vrijwilliger. Toch richt de Huiskamer in haar aanpak zich vooral op ondersteuning van statushouders en ongedocumenteerden richting zelfredzaamheid. De totstandkoming van sociale verbinding maakt wel een belangrijk onderdeel uit van de aanpak de Huiskamer. Dat wederkerigheid ook een rol speelt bij dit initiatief, blijkt uit het feit dat ook sportlessen (gymles) voor ouderen uit de aangrenzende seniorenflat wordt georganiseerd.

5.3 Frequentie, duur en soort activiteiten

Rondom frequentie en duur en soort activiteiten blijkt uit de literatuurverkenning dat bijeenkomsten vaak genoeg moeten plaatsvinden voor het ontstaan van een vertrouwensband, maar ook niet te vaak, zodat het niet een te zware last wordt voor deelnemers. De Voorkamer en de Huiskamer zetten in lijn hiermee in op een mix van laagdrempelige activiteiten en projectmatige activiteiten. Vooral het gezamenlijk werken aan een gemeenschappelijk doel, zo blijkt uit ons onderzoek bij de twee initiatieven, werkt ondersteunend bij de totstandkoming van sociale verbinding tussen bezoekers. Dit is in lijn met de bevindingen uit de literatuurverkenning. Wanneer gemeenschappelijke interesses en talenten centraal staan zoals in de aanpak van de Voorkamer, wordt hiermee ruimte gecreëerd voor het aangaan van nieuwe relaties.

Een zekere vorm van buurtreminiscentie (een werkzaam element uit de literatuurverkenning) zien we in een andere vorm ook terug in dit onderzoek. Tijdens dinner shows bij de Huiskamer vertellen statushouders en ongedocumenteerden en (wijk)bewoners elkaar verhalen in de vorm van een theatervoorstelling. Uit de literatuurverkenning blijkt dat dit een aanpak is die ook ouderen aanspreekt, wat ook het geval is bij de bewoners van de seniorenflat bij de Huiskamer. In dit onderzoek kunnen we echter geen uitspraken doen per specifieke activiteit over de bijdrage aan het ontstaan van sociale verbinding (of de voorwaarden daartoe). Het feit dat dinner shows georganiseerd worden en dat daar in positieve zin door respondenten over gesproken is, vormt wel een aanwijzing dat dit bij de Huiskamer heeft bijgedragen aan sociale verbinding.

Uit ons onderzoek bij de Voorkamer en de Huiskamer blijkt dat bij regelmatig contact (zoals bij bepaalde lessen, of bij het samen organiseren van projectmatige activiteiten), er meer duurzaam contact in de richting van vriendschap kan ontstaan. Het is lastiger - zo blijkt ook uit deze studie - om bezoekers aan het initiatief gedurende langere tijd te verbinden, als het contact

beperkt blijft tot laagdrempelige activiteiten (waarbij geen sprake is van intensieve samenwerking tussen nieuwkomers en andere (wijk)bewoners), zoals wanneer iemand binnenloopt voor het drinken van een kop koffie of om een spel met iemand te doen.

Een deel van de activiteiten in de Voorkamer en de Huiskamer wordt op incidentele basis georganiseerd, afhankelijk van de behoefte van bezoekers en mogelijkheden van vrijwilligers. Soms hangt de frequentie en de timing ook af van externe factoren (bijvoorbeeld de jaarlijkse event in de stad Eindhoven: de Design Week). Op basis van deze studie is onvoldoende informatie beschikbaar over de invulling van de samenwerking tussen vrijwilligers tijdens de totstandkoming van de projectmatige activiteiten.

5.4 Werving deelnemers

Voor wat betreft de werving van deelnemers (oftewel bezoekers) blijkt uit de literatuurverkenning dat gevarieerde wervingsactiviteiten de kans vergroten op het succesvol werven van deelnemers. De Voorkamer volgt dit principe door een breed scala aan wervingsactiviteiten in te zetten (zoals Facebook, mond-tot-mond reclame en deelname aan andere buurtactiviteiten). Aansluitend op de werkzame elementen in de literatuur is de Voorkamer recentelijk gestart met het organiseren van specifieke activiteiten alleen voor vrouwen, om zo ook meer vrouwelijke nieuwkomers te bereiken. De Huiskamer zet vooral in op de werving van vrijwilligers, door gebruik te maken van mond-op-mond reclame of vrijwilligers die zich na afloop van een activiteit of bezoek melden.

6

Werkzame elementen: wat betreft inrichting/opzet en activiteiten

Op basis van bovenstaand kunnen we werkzame elementen formuleren, voor wat betreft de inrichting/opzet van een initiatief en voor de activiteiten.

6.1 Inrichting/opzet

Een goed bereikbare locatie die ofwel strategisch ligt in de wijk (Voorkamer) ofwel in het centrum van de stad (Huiskamer). Het is belangrijk dat het een locatie waar bezoekers zich goed bij voelen om naartoe te gaan, die voldoende neutraal is en dat de omgeving betrokken wordt bij de totstandkoming van het initiatief.

Inrichting van het wijkinitiatief is uitnodigend ingericht, waardoor mensen gemakkelijk binnen stappen (bijvoorbeeld door grote ramen bij de Voorkamer). Bezoekers zijn zelf betrokken bij de inrichting (Voorkamer) of de inrichting is herkenbaar, omdat het bijvoorbeeld activiteiten weerspiegelt die in het wijkinitiatief georganiseerd zijn (Huiskamer: kunstwerken die naar aanleiding van de design week zijn gemaakt worden er tentoongesteld, een fiets van refu bikes is opgehangen in de ruimte etc). Dit draagt bij aan het ervaren eigenaarschap bij bezoekers van de ruimte.

De openingstijden zijn ruim en passend voor de doeleinden van het wijkinitiatief (De Voorkamer: meer in de avond en weekenden; Huiskamer: overdag tot 20 uur, of langer bij activiteiten 's avonds).

De sfeer in het wijkinitiatief straalt ongedwongenheid, gastvrijheid en medemenselijkheid uit. Laagdrempeligheid van het wijkcentrum kan bevorderd worden door middel van een (sociaal) praatje maken, door iemand bij binnenkomst persoonlijk op te vangen/aan te spreken. Medemenselijkheid in de aanpak en in de uitstraling draagt bij aan het gevoel bij bezoekers dat zij serieus worden genomen, dat ze mogen deelnemen

aan de maatschappij (bij de Huiskamer krijgt dit vooral vorm door de bewuste aandacht voor medemenselijkheid, helpende hand willen bieden aan statushouders en ongedocumenteerden. De Voorkamer doet dit vooral door de talenten van nieuwkomers en andere (wijk)bewoners centraal te stellen.

Een apart initiatief (inclusief fysieke ruimte) die zich richt op nieuwkomers en andere (wijk)bewoners. Voordeel van het organiseren van activiteiten voor nieuwkomers op één locatie is dat mensen zich aan een initiatief gaan binden. Ook is het goed mogelijk dat initiatieven waar nieuwkomers en (andere) wijkbewoners bij elkaar komen een andere doelgroep aantrekken, die anders niet met een buurthuis bereikt zouden worden. Dit komt mede doordat zo'n initiatief (anders dan een regulier wijkcentrum) een veel breder cultureel aanbod kan bieden (zoals bij de Voorkamer het geval is). Het blijft van belang om gaandeweg als initiatief te bekijken in hoeverre (een deel van de) activiteiten ook door/in het buurthuis georganiseerd zouden kunnen worden, waarbij de (positieve) ervaringen van het initiatief voor nieuwkomers en andere (wijk)bewoners behouden kunnen blijven.

Inzicht in wie van de bezoekers (nieuwkomers, andere (wijk)bewoners) tijd zullen kunnen investeren in het initiatief (bezoek en/of organiseren van activiteiten). Het is belangrijk om vooraf zicht proberen te krijgen op welke doelgroepen tijd hebben om te investeren in het initiatief, en dat vervolgens te blijven monitoren. Wie van de bezoekers hebben meer tijd hebben om te investeren in het initiatief? Zijn dit in deze wijk/stad waar het initiatief gaat starten of gestart is naar verwachting juist de nieuwkomers? Of zijn de nieuwkomers te druk met verplichtingen - zoals met inburgering, opleiding en/of (de zoektocht naar) werk - en zijn het vooral de wijkbewoners (al dan niet ouderen, of jongeren), die meer tijd hebben om te investeren in activiteiten van het initiatief? Bij de opzet van het initiatief en bij het organiseren van activiteiten kan hier vervolgens rekening mee worden gehouden.

6.2 Activiteiten

Zowel laagdrempelige (reguliere) en specifieke (projectmatige)

activiteiten zijn belangrijk voor het creëren van voorwaarden en omstandigheden voor sociale verbinding, zo blijkt uit ons onderzoek bij de twee initiatieven. Projectmatig samenwerken levert meer op bij het tot stand komen van sociale verbinding dan reguliere activiteiten, die geen of weinig voorbereiding vereisen van bezoekers zelf (zoals binnenlopen, komen eten, etc.). Dit neemt niet weg dat die laagdrempelige activiteiten belangrijk zijn, want die zijn een voorwaarde voor het creëren van een open en toegankelijke sfeer.

Focus bij de activiteiten op gemeenschappelijke interesses en individuele talenten

in plaats van op verschillen. Door te focussen op wat mensen verbindt tijdens creatieve activiteiten kan een basis gelegd worden voor sociale verbinding. Bij de Voorkamer uit dit zich door het organiseren van activiteiten waarbij talenten en interesses van bezoekers centraal staan (zoals muzikles, Nederlandse en Arabische les), ongeacht uit welke groep zij afkomstig zijn. Bij de Huiskamer uit dit zich door vrijwilligers actief te laten zijn op gebieden waar zij iets willen en kunnen bieden aan een ander (bijvoorbeeld het geven van Nederlandse les, naailes en fungeren als huismeester).

Activiteiten die bottom-up georganiseerd worden (bezoekers bedenken activiteiten zelf en voeren deze zelf uit) zorgt voor eigenaarschap over de activiteiten en dat individuele talenten daarbij worden ingezet worden c.q. ontwikkeld. Ook leren wijkbewoners en vluchtelingen elkaar beter kennen door samen te werken bij het organiseren van activiteiten. Dit verhoogt de kans op sociale verbinding. Bij de Voorkamer zijn hier vooral de vrijwilligers die activiteiten organiseren. Bij de Huiskamer is er iets meer sturing vanuit de coördinator op het signaleren van kansen voor activiteiten. Ook worden activiteiten vaker georganiseerd door bewoners dan door ongedocumenteerden/statushouders.

Vrijwilligers die samen werken aan het voorbereiden van een activiteit draagt bij aan het gevoel van medemenselijkheid en/of gelijkwaardigheid bij deelnemers uit de groep nieuwkomers, statushouders en ongedocumenteerden. Bij de Huiskamer helpen bezoekers van beide groepen elkaar bijvoorbeeld: de statushouders en ongedocumenteerden helpen de ouderen bij het boodschappen tillen en andersom helpen oudere bewoners bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden bij het helpen van een stage of het leren van de Nederlandse taal. Dit draagt bij aan het gevoel van medemenselijkheid. Bij de Voorkamer staat gelijkwaardigheid centraal, door in het organiseren en uitvoeren van activiteiten niet de doelgroep centraal te

stellen, maar vooral de (gemeenschappelijke) interesses en de inzet van individuele talenten bij de activiteiten.

Een gelijkwaardige verdeling in de projectteams tussen nieuw-

komers en andere bewoners, onder vrijwilligers zorgt voor een goede basis van gelijkwaardigheid. Het is mogelijk dat bij de Huiskamer, doordat de meeste vrijwilligers afkomstig zijn uit de groep wijkbewoners, dit onbedoeld bijdraagt aan een zekere afhankelijkheidsrelatie van bezoekers uit de groep statushouders en ongedocumenteerden, ten opzichte van de bezoekers uit de groep andere (wijk)bewoners. In de opzet van de Voorkamer is deze mix voorzien. Wel is het zo dat de verhouding qua bezoekers tussen nieuwkomers en andere bewoners bij de Voorkamer niet altijd evenredig is (sommige activiteiten trekken meer nieuwkomers, andere activiteiten trekken meer andere bewoners).

Diversiteit aan georganiseerde activiteiten

maakt dat het wijkinitiatief aantrekkelijk is voor bezoekers met verschillende behoeftes en interesses (bv op het gebied van taal, creatieve activiteiten, sport).

Kosten voor deelname aan (reguliere en specifieke) activiteiten van het wijkcentrum zijn laag

, zodat deelname financieel toegankelijk blijft voor de bezoekers. De Voorkamer maakt hier bewuste keuzes in. Bij de Huiskamer is dit – gezien hun doelgroep – extra relevant. Ongedocumenteerden kunnen er gratis eten; wijkbewoners dragen bij aan de kosten van het eten.

Het organiseren van óók activiteiten, waarbij geen Nederlandse taal vereist is

, voorkomt dat een eventuele taalbarrière potentiële deelnemers afschrikt. Activiteiten waarbij taal geen rol speelt maakt het voor bezoekers makkelijker om deel te nemen, zoals aan muziekactiviteiten, kunst, en bepaalde vormen van theater. Bij de Voorkamer worden dit soort activiteiten georganiseerd.

Externe communicatie is belangrijk voor het bekendmaken van het initiatief bij de doelgroep (mogelijke bezoekers) en bij mogelijke samenwerkingspartners.

Zet per communicatie-uiting passende media in (zoals bijvoorbeeld vlogs). Bewuste keuzes ten aanzien van welke externe communicatie-instrumenten een initiatief inzet, maakt dat de informatie over het initiatief bij de juiste doelgroep(en) terecht kan komen. De Voorkamer zet bijvoorbeeld actief in op verschillende communicatie vormen in de wijk richting potentiële bezoekers en samenwerkingspartners. De Huiskamer kiest er bijvoorbeeld bewust voor om geen grootschalige externe communicatie op te zetten.

Tot slot, naar een mogelijk werkzaam element hebben we in dit onderzoek te weinig onderzoek naar gedaan om hier een uitspraak over te doen. Een van de initiatieven (de Voorkamer) vermoedt dat dit wel een belangrijke rol speelt bij het initiatief. We beschrijven dit mogelijke werkzame element hieronder.

Activiteiten gericht op culturele uitwisseling en/of creatieve activiteiten van goede kwaliteit maken het initiatief aantrekkelijk voor bezoekers en verhogen de motivatie van bezoekers uit beide groepen (onder wie ook de andere (wijk)bewoners) om aan activiteiten deel te nemen. Doordat ook bezoekers die anders niet zo snel op een wijkinitiatief zouden zijn afgekomen, aan het initiatief deelnemen, komen er meer of andere verbindingen tot stand, zo is de ervaring van de betrokkenen bij de Voorkamer.

Hiermee bestrijken we een belangrijk deel van de in de literatuur gevonden werkzame elementen maar niet alle. Enerzijds omdat we bij de interviews vooral informatie hebben verzameld over de ervaren sociale verbinding en de voorwaarden daarvoor volgens de theorie van Allport. De werkzame elementen die we in het voorgaande hebben beschreven, hebben we geïdentificeerd op basis van de beschikbare verzamelde informatie over de initiatieven en de verzamelde data tijdens het onderzoek bij de twee initiatieven.

7 Conclusie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

In dit onderzoek stond de volgende hoofdvraag centraal:

“Wat zijn werkzame elementen van wijkinitiatieven gericht op het realiseren van sociale verbinding tussen statushouders en andere wijkbewoners?”

Voor dit onderzoek hebben we gekeken naar de vier voorwaarden bij het tot stand komen van sociale verbinding volgens Allport (1954): gelijkwaardige positie tussen groepen, een gezamenlijk doel, samenwerking en ondersteuning door autoriteiten. Deze condities versterken volgens de literatuur het effect van contact, maar zijn niet noodzakelijk voor het effect van contact. Ook hebben we gekeken welke in de literatuur bekende werkzame elementen (locatie, groepssamenstelling en groepsgrootte, frequentie en duur, soorten activiteiten, werving deelnemers) we terugzagen bij de interventies die we voor dit onderzoek hebben onderzocht.

Beide interventies zijn erin geslaagd om nieuwkomers en andere bewoners in de wijk in respectievelijk Utrecht en Eindhoven bij elkaar te brengen door zowel reguliere activiteiten als projectmatige activiteiten te organiseren. De aanleiding van bezoekers om naar de ontmoetingsplek te gaan varieert van zich te willen inzetten voor de samenleving, en het elkaar willen helpen tot het aangaan van vriendschappen.

Als gevolg van het contact hebben bezoekers van zowel de Voorkamer als de Huiskamer meer geleerd over elkaars cultuur, omgangsvormen daarbinnen en diversiteit binnen groepen. De mate waarin duurzaam contact is ontstaan bij de onderzochte wijkinitiatieven verschilt, en wordt moeilijker als er meer verloop is onder bezoekers van het initiatief. Duurzaam contact ontstaat gemakkelijker bij deelname aan projectmatige activiteiten. Er is geen eenduidig beeld bij bezoekers of zij zich ondersteund voelen door autoriteiten. Sommige bezoekers hebben hier weinig zicht op, anderen voelen zich ten tijde van het onderzoek weinig ondersteund, weer anderen voelen zich juist wel ondersteund.

Een deel van de in de literatuur genoemde werkzame elementen vinden we terug in ons onderzoek bij de Voorkamer en de Huiskamer, zoals voor wat betreft de opzet van een initiatief en ten aanzien van de activiteiten die georganiseerd worden. Voor de opzet zijn de volgende werkzame elementen van belang: een goed bereikbare locatie, een uitnodigende inrichting van het wijkinitiatief, ruime en passende openingstijden voor de doeleinden van het wijkinitiatief, en een sfeer van ongedwongenheid, gastvrijheid en medemenselijkheid.

Als het gaat om het organiseren van activiteiten, komen de volgende werkzame elementen naar voren: het organiseren van zowel laagdrempelige (reguliere) als specifieke (projectmatige) activiteiten, focus (bij de specifieke activiteiten) op gemeenschappelijke interesses of talenten en het zoveel mogelijk inzetten op individuele talenten van bezoekers. Andere werkzame elementen zijn: het bottom-up organiseren van activiteiten, het hebben van een gemeenschappelijk doel bij (het organiseren van) de activiteiten, en een gelijkwaardige verdeling binnen de projectteams tussen nieuwkomers en andere bewoners. Ook zijn het aanbod van diverse activiteiten, de toegankelijkheid van het initiatief door lage kosten voor deelname aan activiteiten en het organiseren van activiteiten waar geen beheersing van de Nederlands vereist is van belang.

Deze werkzame elementen worden ook herkend door de aanwezigen tijdens de bijeenkomst met experts. De volgende aanbevelingen volgen uit dit onderzoek. Het zou het goed zijn als meer onderzoek gedaan wordt naar de werking van wijkinitiatieven gericht op sociale verbinding tussen nieuwkomers en (andere) wijkbewoners. Dan kan ingegaan worden op de vraag in hoeverre bezoekers (met name nieuwkomers) van deze wijkinitiatieven ervaren dat zij bij deze initiatieven gelijkwaardig (behandeld) voelen. Ook zou dit onderzoek kunnen ingaan op verklarende factoren waarom bepaalde bezoekers meer tijd investeren in een initiatief dan anderen. Vervolgonderzoek zou ook kunnen ingaan op de ervaringen van bezoekers over de mate waarin zij

zich ondersteund voelen door autoriteiten, zoals de media en de lokale gemeente.

Ook kan vervolgonderzoek ingaan op de vraag hoe autoriteiten (zoals ministeries, gemeentes) het werk van deze initiatieven kunnen ondersteunen en kennisdeling over de (werkzame) aanpakken van deze initiatieven zouden kunnen faciliteren. Het gaat dan niet alleen om kennisdeling tussen organisaties die al betrokken zijn bij deze initiatieven gericht op nieuwkomers en andere (wijk)bewoners, maar ook op kennisdeling tussen deze initiatieven en (bestaande) buurtcentra. Belangrijk hiervoor is wel dat de initiatieven, die hier ervaring mee hebben, perspectief hebben op een langere, meerjarige (financiële) looptijd van het project. Dit stelt deze initiatieven niet alleen in staat om kennis en ervaring op te doen, maar ook om deze met anderen, die hierin geïnteresseerd zijn, te delen.

Bijlage: geraadpleegde literatuur

- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, Mass: Addison-Wesley Pub. Co.
- Amin, A. (2002). Ethnicity and the multicultural city: living with diversity. *Environment and Planning A*, 34: 959-980.
- Blokland, T. (2000). Unravelling three of a kind: cohesion, community and solidarity. *The Netherlands Journal of Social Sciences*, 36 (1). 56-70.
- Blokland-Potters, T. (1998). Wat stadsbewoners bindt: sociale relaties in een achterstandswijk. Kampen: Kok Agora.
- Bellaart, H., Hamdi, A., Day, M. en Achahchah, J. (2018). *Wijkteams voor álle doelgroepen effectief: Een diversiteitskader met praktische tips*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Broekhuizen J en Van Wonderen R (2010). *Samenleven met verschillen. Over de ontwikkeling van een instrument om polarisatie en vertrouwen in buurten te meten*. Amsterdam: Vrije Universiteit, Leerstoel Veiligheid en Burgerschap.
- Brown, R., & Hewstone, M. (2005). An Integrative Theory of Intergroup Contact. In: M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, Vol. 37, pp. 255-343. San Diego, CA, US: Elsevier Academic Press.
- Delhey, J., & Newton, K. (2003). Who trusts: The origins of social trust in seven societies. *European Societies*, 5, 93-137.
- Gawlewicz, A. (2016). Beyond openness and prejudice: the consequences of migrant encounters with difference. *Environment and Planning A*, 48 (2): 256-272.
- Ghorashi, H. (2014). Routed connections in late modern times. In U.M. Vieten (Ed.), *Revisiting I. M. Young on democracy, inclusion and normalisation* (pp. 49-67). Houndmills: Palgrave Pivot.
- Kluft, M. (2017). *Draaiboek voor bijeenkomst: Samenwerken in de wijk. Integraal werken in de wijk*. Utrecht: Movisie.
- Matejskova, T., & Leitner, H. (2011). Urban encounters with difference: the contact hypothesis and immigrant integration projects in eastern Berlin. *Social & Cultural Geography*, 12(7), 717-741.
- Mercken, C. (2002). *Een buurt vol verhalen. Integratie van generaties en culturen door buurtreminiscentie*. Bilthoven: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW.
- Meurs, P. (2009). *Sociaal vertrouwen: een kwestie van durf*. Verwey-Jonker/SER-lezing.
- Paluck, E. L. en Green, D. P. (2009). Prejudice reduction: What works? A review and assessment of research and practice. *Annual review of psychology*, 60, 339-367.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85.
- Pettigrew, T. F. (2008). Future directions for intergroup contact theory and research. *International Journal of Intercultural Relations*, 32(3), 187-199.
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology*. 38, 922-934.

Ponzone, E., Ghorashi, H., & van der Raad, S. (2017). Caught between norm and difference: Narratives on refugees' inclusion in organizations. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 36(3), 222–237.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Putnam, R.D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century – The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137 - 174.

Rast, M.C. & Ghorashi, H. (2018). Dancing with 'The Other': Challenges and Opportunities of Deepening Democracy through Participatory Spaces for Refugees. *Social Inclusion*, Vol. 6 (1), pp. 188-198.

Raviv, S., van der Mijl, P. en Woods, J. (2019). *By & For: Designing Inclusive Spaces*. Utrecht: De Voorkamer Collective Nouns (eigen publicatie de Voorkamer i.s.m. J. Woods).

Reinhard, A. N. (2016). Local responses to the European refugee crisis: Volunteering and the critique on humanitarianism. *Grafo Working Papers*, 5, 81–94.

RMO (2013). *Terugtrekken is Vooruitzien: Maatschappelijke veerkracht in het publieke domein*. Den Haag: RMO.

RMO (2005). *Niet langer met de ruggen tegen elkaar*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Schlueter, E., en Scheepers, P. (2010). The relationship between outgroup size and anti-outgroup attitudes: a theoretical synthesis and empirical test of group threat and intergroup contact theory. *Social Science Research*, 39(2), 285-295.

Uslaner, E.M. (2011). Trust, Diversity, and Segregation in the United States and the United Kingdom, *Comparative Sociology*, 10(1), 221-247.

Valentine, G. (2008). Living with difference: reflections on geographies of encounter, *Progress in Human Geography*, 32, 323-337.

Van Hinsberg, A & Bellaart, H. (2017). Minder 'wij-zij', hoe krijg je dat voor elkaar? Geraadpleegd via: <https://www.kis.nl/artikel/minder-wij-zij-hoe-krijg-je-dat-voor-elkaar>.

Van Der Zwet, R. (2009). *Methodebeschrijving buurtbemiddeling: Databank Effectieve sociale interventies*. Utrecht: MOVISIE.

Verduin, M. (2009). *Methodebeschrijving Buurtreminiscentie*. Databank Effectieve sociale interventies. Utrecht: MOVISIE.

Wittebrood, K. en Permentier, M. (2011). *Wonen, wijken & interventies. Krachtwijkenbeleid in perspectief*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bijlage: uitkomsten bijeenkomst met experts

Tijdens de expertmeeting zijn de onderzoeksaanpak (op basis van de contacttheorie van Allport) en de onderzoeksuitkomsten bij de twee onderzochte initiatieven (de Voorkamer en de Huiskamer) aan de aanwezigen voorgelegd. Ook zijn de tot dan toe geformuleerde werkzame elementen die uit dit onderzoek naar voren komen met de aanwezige experts besproken.

De volgende onderwerpen kwamen tijdens de bijeenkomst aan de orde: hoe krijg je zicht op ervaren gelijkwaardigheid? Wat is het belang van een fysieke plek waarbij nieuwkomers en buurtbewoners elkaar kunnen ontmoeten? En wat is de mogelijke rol van de overheid (gemeente, landelijk) bij het faciliteren van contact en uitwisselen van ervaringen over opzet en aanpak van dergelijke initiatieven?

Een belangrijk onderwerp van gesprek was hoe gelijkwaardigheid in het onderzoek is onderzocht. Hierbij kwamen vragen aan de orde als: in hoeverre het mogelijk om inzicht te krijgen in of met name nieuwkomers bij deze initiatieven gelijkwaardigheid ervaren? In hoeverre is het mogelijk hier inzicht in te krijgen op basis van de interviews en de observaties die voor dit onderzoek gedaan zijn? Met andere woorden: hoe geef je nieuwkomers een stem? De onderzoekers hebben aangegeven zich bewust te zijn van de beperkingen van het onderzoek op dit gebied (zoals beperkte doorlooptijd en geen mogelijkheid om bezoekers gedurende langere periode te volgen).

Ook kwam aan de orde: hoe kun je gelijkwaardigheid tussen bezoekers van een initiatief stimuleren? Tijdens de bespreking kwamen verschillende zienswijzen naar voren. Door alle deelnemers werd het belang van gelijkwaardigheid bevestigd. Het creëren van een open sfeer in een fysieke ruimte gericht op het wegvallen van verschillen tussen groepen, zo werd genoemd, zijn daarbij van belang. Een van de manieren om dit te doen (dit is ook een van de werkzame elementen) is door talenten en interesses van bezoekers centraal te stellen, zodat bezoekers de waarde zien van meedoen. Of door activiteiten te

organiseren, waarbij beide groepen dingen van elkaar kunnen leren. Een voorbeeld hiervan zijn de taalcafés die de Voorkamer organiseert: zowel een Nederlands taalcafé (waarbij een wijkbewoner de leraar is), als een Arabisch taalcafé (waarbij een nieuwkomer de leraar is). Op deze manier creëer je een gevoel van gelijkwaardigheid bij mensen door de lijn tussen vrijwilliger en doelgroep te doen vervagen, waarbij iedereen zowel doelgroep als vrijwilliger is.

Het belang van een fysieke plek voor het ontstaan van sociale contacten werd tijdens de bijeenkomst door diverse aanwezigen benoemd. De veronderstelling is dat contact kan bijdragen aan een prettige leefomgeving in wijken met veel diversiteit. Tijdens de bijeenkomst werd de aanbeveling gedaan om dat de overheid een rol zou kunnen spelen bij het verduurzamen van sociale contacten. Door bijvoorbeeld in kaart te brengen waar initiatieven tegenaan lopen, en waar andere initiatieven mee rekening kunnen houden, en door een rol te spelen in de verspreiding van kennis hierover.

Ook werd tijdens de bijeenkomst met experts gesproken over het belang van (meer) inzicht verkrijgen in wat maakt het dat bezoekers zich gesteund voelen door autoriteiten (zoals door de gemeente en door de media), een van de voorwaarden van de contacttheorie van Allport.

Daarnaast spraken de experts over de vraag wat het voordeel is van een aparte fysieke ruimte voor contact tussen nieuwkomers en (andere) wijkbewoners, ten opzichte van bijvoorbeeld een regulier wijkcentrum dat zich niet speciaal op nieuwkomers richt. Een regulier buurtcentrum zou als voordeel hebben dat statushouders minder gestigmatiseerd worden op hun vluchteling-zijn. Anderen merkten hierover op dat het juist een voordeel is voor nieuwkomers om alle activiteiten op één locatie te organiseren, zodat je mensen aan je kunt binden en zo ontmoeting en contact kunt stimuleren. Ook werd signaleerd dat de initiatieven waar nieuwkomers en (andere) wijkbewoners bij elkaar

komen een andere doelgroep aantrekken, mede ook doordat zo'n initiatief (anders dan een regulier wijkcentrum) een veel breder cultureel aanbod kan bieden (in dit geval de Voorkamer).

Hoewel er behoefte is aan verduurzaming van de initiatieven waarbij nieuwkomers en (andere) wijkbewoners elkaar ontmoeten, zo werd ook opgemerkt, is het goed als er een moment komt waarop deze initiatieven specifiek gericht op nieuwkomers niet meer nodig zijn. Een suggestie die hierbij werd gedaan is dat de overheid een rol zou kunnen spelen bij het delen van ervaringen van dergelijke initiatieven met medewerkers van de (bestaande) buurtcentra. Continuïteit in (financiering van en personele bezetting) van de initiatieven is een belangrijke voorwaarde om deze ervaring te kunnen delen met anderen.

De aanwezigen herkenden zich in de gepresenteerde werkzame elementen, die voortkomen uit het onderzoek. Op een punt verschilden de ervaringen van elkaar: de mate waarin de andere (wijk) bewoners (dus niet de nieuwkomers) tijd hebben om te investeren in contact met nieuwkomers, en andersom. Sommige initiatieven hebben de ervaring dat vooral (oudere) wijkbewoners meer tijd hebben, terwijl andere initiatieven juist de ervaring hebben dat Nederlanders juist minder en nieuwkomers meer tijd hebben.

Bijlage: deelnemers bijeenkomst met experts

Naam	Functie	Naam van de organisatie
K. Anzivino	Programma coördinator	BOOST Amsterdam
R. Schleijpen	Coördinator	BOOST Amsterdam
N Oepkes	Senior beleidsmedewerker	Gemeente Utrecht
R. Broekroelofs	Junior onderzoeker	Movisie
	Directie samenleving en integratie	SZW
L. Hoogstra	Beleidsmedewerker Migratie	Gemeente Eindhoven
E. Ponzoni	Post-doc researcher	Vrije Universiteit Amsterdam
Y. Younes	Onderzoeker	Vrije Universiteit Amsterdam
N. Scholten	Junior onderzoeker	Vrije Universiteit Amsterdam
J. Braat	Senior beleidsadviseur	Gemeente Utrecht
M Berends	Coördinator	De Huiskamer voor Vluchtelingen Eindhoven
S. Angement	Coördinator	De Sluis
T. Vegter	Coördinator	De Sluis
S. Raviv	Projectontwerper	De Voorkamer
P. vd= Mijl	Projectleider & ontwerper	De Voorkamer
Naam	Functie	Naam van de organisatie
K. Tinnemans	Onderzoeker	Verwey-Jonker Instituut
N. Koster	Junior onderzoeker	Verwey-Jonker Instituut
H. de Lange	Stagiair	Verwey-Jonker Instituut

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Auteurs: Drs. C.G.M. Tinnemans
R.T. Meijer, MSc
N. Koster, MSc
N. van Iersel, BA
Met medewerking van: P. Holst, BSc
L. Hermans, MA
H. de Lange, MSc
De Voorkamer
Foto omslag: Het Verwey-Jonker Instituut
Ontwerp: Kennisplatform Integratie & Samenleving
Uitgave: P/a Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-90-5830-973-0

© Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht 2019.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.
Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

